

Psalm. 101. terrā fundasti, & opa manuū tuarū sunt cœli: Ipsi peribit, tu autē permanes, & oēs sicut vestimentū veterascēt, & sicut opertoriū mutabis eos, & mutabunt. Quod hic singulariter cœli hoc idē illic pluraliter cœli significant, videlicet cœlum aerē: quia nimis iste q̄q̄ aer crassior atq; corpulentior cœlum dici cōsuevit: Vnde & volucres, quæ volatu suo infimum nō excedunt aerē, dicunt tñ volucres cœli: qui, videlicet aer cum sit vitus, sunt tñ diuersæ qualitates aeris pro locis & regionibus diuersis, atq; iccirco & vnū cœlum, & multi dicunt cœli.

Hieratius. Hinc ait quidam Ethnicorū: Cœlum, non animū mutant, qui trans mare currunt. ¶ De istis cœlis nō dubium est, quin perituri sint, videlicet nimio calore soluti, q̄ sup̄ thronum suum magnū ite sedens apparebit. Nam de illis quoq; Petrus apls in epistola sua dicit: Cœli autē qui nunc sunt, & terrā eodē verbo repositi sunt reseruari in diē iudicij, & perditionis impiorum hoim. Mirabilis atq; pauenda erit illa fuga cœli siue cœlorū. Neq; enim silentio fiet, sed terribiliter audiēda est disruptio fugientium, siue fuga disruptorū sc̄q; disruptorū, penitentium, sicut vetus disruptiū vestimentū. ¶ Ignis quippe nō leuiter tunc suas iussus exercebit vires, vt non parumper cœli crepitem, sicut nunc interdū inualescente æstiuo calore crepitare solēt (quē crepitum phisici dicunt esse tonitruum) sed erit tempestas valida, validusq; ignis, q̄ in circuitu ardebit venientis, vt pote ad vindictam exire iussus impiorū, ad examināda merita bonorum & malorum. Postūm̄ p̄terea p̄ terram fugientem hoies peccatorū: per cœlum autē .i. aerem recte intelligi dē mones, q̄rum in aere potestas vagādā est. Sequit̄ enim: L. Et locus non est inuentus ab eis. Illā q̄q; terrā, & illud cœlum recte hic intelligimus, cui fugiēdi quidē voluntas sit, sed latendi locus nullus inueniri possit à cōspectu sedentis sup̄ thronum. s. hoies impios, & spūs malignos, qui tanti iudicis aspectum fugere non valebunt, nec obtinere poterunt optando abscondere se in scissuris petrarū, & dicendo montibus: cadite sup̄ nos: & collibus, cooperite nos à facie sedentis super thronū: sed vniuersi corā astabunt, omnes producent ad publicum. Vnde protinus subiungit: L. Et vidi mortuos magnos & pusillos stantes in conspectu throni. Magnos & pusillos dixit, qd̄ idem est ac si dicat, neminē latere posse quin coram assit, siue magnus, siue pusillus ille sit. ¶ Nec vero facies tm̄, sed conscientie q̄q; parebunt: Hoc est quod continuo subiicit: L. Et libri apti sunt. ¶ Apertio nāq; librorū manifestatio erit conscientiarū. Oēs enim nos, ait Apl̄s, manifestari oportet ante tribunal Ch̄i, vt referat vnusquisq; corporis sui prout vestit siue bonum siue malum. L. Et alius liber apertus est, q̄ est vitæ. ¶ Liber iste diuinæ præscientiæ, & beatæ prædestinationis certitudo est. Multum ad veritatem iudicij operabitur hic liber, quia videlicet saluari fas non est, nisi tantum illos, qui in hoc libro vitæ scripti, .i. ad vitam sunt p̄ordinati, quos iam tūc deus scripserat, & quos nasci iubebat q̄ formati hoibus primis masculo & femina, pariterbus nostris gratuita b̄dictione benedixit illis, dicēs: Crescite & multiplicamini. Nam cæterorum oim̄ causa vt nascerent peccatum accessit primæ p̄uaricationis, sicut indicat textus vel ordo narrationis. Ad mulierem nanq; dixit idem deus p̄tō iam consummatum: Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos. Multum igitur, vt iam dictū est, ad veritatem iudicij simulq; ad laudem misericordiæ liber iste apertus, qui est vitæ, operabitur cum cunctis palam fiet, quia nullus eorū qui perditionē malis sibi opibus congesserunt fuit p̄ordinatus, itēq; nullus eorū, q̄ ad vitam præordinati fuerunt, quicq; illa b̄dictione nasci iussi sunt saluti decrit, neq; cum eiusmodi operibus tunc apparebit vt debeat condemnari saluatus gratia p̄manens & perfeuerantis eiusdem b̄dictionis. ¶ Hinc enim gratulando pro victoria dicit misericordia his qui stabunt à dextris: Venite benedi patris mei percipite regnum, quod vobis preparatum est à constitutione mundi. Nimirum hæc eo dicente non paruo celebrabitur vel cōmē morabitur triumpho victrix b̄dictione dei, quod inter tot subsecutę maledictionis spinas, & tribulos crescere, & ad perfectum perducī potuerit ad laudem ipsius, qui propter nos homo factus maledictionem soluit, & priorem b̄dictionem recuperauit. L. Et iudicati sunt, inquit, mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum. ¶ Hoc ita certum est, vt nemini vacet nescire, cuius ore recitādum sit quicquid in libris illis scriptum est: Rex ipse sedens super thronum ita se recitaturū asseruit, primū his qui à dextris eius erunt: Esurui enim & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi potum, &c. E contra de cōfiscēntis illoq; qui à sinistris erunt, pronuntiabit q̄ hæc omnia non fecerint, & iccirco discedite, dicit, maledicti in ignem æternum. Ibi deesse nihil licebit, vbicunq; vel qualicunq; sine consumptus fuerit. Vnde & protinus subiungit: L. Et dedit mare mortuos suos, q̄ in eo erant, & mors, & infernus dederunt mortuos suos, qui in ipsis erāt. ¶ Mare, videlicet corpora, mors & infernus dederunt animas. Et quidem non solum mare, verum etiam terra de sepulchris oia reddet corpora. ¶ Sed pulchre solum mare hic dixisse cōtētus est, de quo magis ab infidelibus dubitari poterat, quibus cū incredibile videat posse nostra de pulchre terræ in integrum reformari corpora, multo magis impossibile æstimat de mari, cūctisq; fluminibus reuocari, sic omnino consumpta; vt ne puluis quidem exiguus superfices vsquā compareat.

¶ Porro

¶ Porro mors & infernus hoc differunt, q̄ infernus malorū tm̄, mors autē dicat & fit etiā bonorū. Nā pretiosa in conspectu dñi mors sanctorū eius. Igitur mors & infernus dederunt mortuos suos, .i. & beatorū mortuorū, q̄ in dño mortui sunt, & dānatorū, qui in inferno deputati sunt, aiæ ad propria corpora reuertent, vbicunq; corpora ipsa fuerint, etiam ipsa qua in profundo maris beluina voracitas consumpsit. Sequit̄: L. Et iudicatum est de singulis secundum opera ipsorū, & infernus & mors missi sunt in stagnū ignis. Hęc mors secunda est. Et q̄ non est inuentus in libro vitæ scriptus in stagnum missus est ignis. ¶ Hoc iam dixerat, quia iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorū, & interpositio, quia dedit mare mortuos suos, q̄ in eo erāt, & mors & infernus dederunt mortuos suos, q̄ in ipsis erāt, tūc demū repetit: Et iudicati sunt, inquit, de singulis secundū opa ipsorū. ¶ Nimirum quæ impiorū (de quibus protinus subiungit, & infernus & mors missi sunt in stagnū ignis) duplex dāmnatio est. Nam, & anteq̄ resurgāt cū corporibus suis resurrectione, q̄ mare quoq; reddet mortuos suos, iudicata apud inferos cruciant aiæ impiorū, & postq̄ resurrexerint, tūc iudicata pariter aiæ cū corporibus suis cruciabunt in secula seculorū. Tunc infernus & mors, .i. homines impij, q̄ à sinistris erunt cū diabolo & angelis eius mittent̄ in stagnum ignis. L. Et hæc, inquit, secūda mors est. ¶ Videlicet de q̄ superius cū dixisset: Beatus & sanctus q̄ habet partem in resurrectione prima, subiunxit atq; ait: In his secūda mors non habet potestātē. Ergo cum sit resurrectio prima resurgere à p̄ctis p̄ fidem Ch̄i, recte prima mors p̄ctū, secūda autē mors recte intelligit̄ æterna vindicta peccati, de qua iterum subiungit: L. Et q̄ nō est inuentus in libro vitæ scriptus in stagnum missus est ignis. ¶ Quod iccirco repetere videtur, quia videlicet, vt mittant̄ in stagnū ignis duplici pro causa fuit, .i. & pro p̄ctō originali, à q̄ liberati non sunt per fidem Ch̄i, & pro actualibus p̄ctis, quæ finguli in vita sua, superaddidi derunt p̄uaricationi illi. Itaq; quod superius anticipado dixerat: Et diabolus, qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis ardentis & sulphuris, vbi bestia & pseudoprophetes cruciabunt die ac nocte in secula seculorū, hoc ipsum ab eo loco vsq; ad presentem terminum demonstratum est qualiter fiet. Ab hinc beatum immortalitatis statum eorū, q̄ à dextris erunt quibus dictū erit: Venite benedicti p̄ris mei, percipite regnum, significant sequentia visibis qualis futurus sit. L. Et vidi cœlum nouum, & terram nouam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare iam non est. Et ciuitatem sanctam Hierusalem nouā vidi descendentem de cœlo, à deo paratā sicut sp̄sā ornata viro suo. ¶ Exterminatis illis, q̄ corruerūt terram, vidi inq; cœlum nouum, & terram nouam. .i. cœli & terræ speciē nouā, & in melius commutatā. Primum em̄ cœli, & prima terra, .i. cœli & terræ speciē pristina abiit siue fugit, sicut supra dictum est, q̄ à conspectu sedentis sup̄ thronū fugit terra & cœlum. Porro de eo q̄ ait: L. Et mare iam non est. ¶ Dubie à doctoribus tractatum est, vtrū maris fluida substantia penitus succanda & ad nihilanda sit magnitudine illius incendij, q̄ deflagrabit vniuersitas seculi, an in melius commutanda, vt eius q̄q; substantia quidē p̄maneat, sed species alia sit. Cunctis igitur innouatis: L. Vidi autē, ciuitatem sanctam Hierusalem nouam. ¶ Tanto nanq; venerabili p̄conio sanctorum, atq; electorum vniuersitatem efferrī decuit, vt diceret eā ciuitatem, meritis sanctā, noie Hierusalem, habitu nouā: nimirum quia hæc ciuitas sancta est, illa autē, quam superius viderat, inimica huius, meretrix & m̄r fornicationum, & d̄f & est. ¶ Ista Hierusalem noie suo, suam & dei sui veram significans pacem: illa, Babylon vocabulo suo, suam designans confusionem. Ista noua & perseuerans in iuuentute æterna, illa celeri iuuentute per fornicationes expensa, atq; in breui consumpta, deinceps corrugat vetustate sempiterna. Quæ est em̄ huius nouitas, nisi gemina sanctæ regenerationis grā? Nunc em̄ regenerata p̄ primam resurrectionem, .i. p̄ Ch̄i baptismum, in nouitate vitæ ambulat, tūc autē, cū factum fuerit, quod p̄sens visio p̄scribit, regenerata erit p̄ secundam resurrectionem, de qua ipse Ch̄s: In regeneratione, inquit, cum sederit filius hois in sede maiestatis sue, &c. Erit ergo tunc vere noua tam in corpore q̄ in aiā. Talem vidi, inquit, descendentem de cœlo, & exponens quid dixerit, addidit: L. A deo paratam. ¶ Nō enim sibi arrogat, id quod est illa ciuitas sancta, sed à deo se accepisse, non suis meritis, sed cœlesti grā, semper meminit, & sempiternas agit gratias. Quō paratā à deo? L. Sicut sponsam, inquit, ornata viro suo. ¶ Multū per omnia ciuitas hæc p̄dicatur dissimilis ciuitati illi magnæ meretrici. Illa nanq; in habitu meretricis sedens sup̄ bestiam coccineā, plena noibus blasphemiarū, p̄stituta & fornicaria patenter arguitur, p̄stituta dæmonijs, fornicata cū regibus. Hæc autē vni viro suo, vni deo suo pudice ornata pronuntiāt, & sicut sponsa, videlicet iam p̄paratas ingrediendo ad nuptias, adultera illa meritas mortis & inferni subeūte pœnas. Sequit̄: L. Et audiui vocem magnā de throno dicentem: Ecce tabernaculum dei cum hoibus, & habitabit cum illis: Et ipsi populus eius erunt, & ipse deus cū eis erit, eorum deus. ¶ Vere magna & delectabilis vox ista, quam sancta ciuitate, & sponsam suā ipse, q̄ sedet in throno, dignā demonstrat atq; cōmendat. Neq; enim illa vnquam commēdauit seipsam, atq; iccirco dignum est, vt vir suus, deus

Psalm. 115.
Supra 14

CAP. XXI

Roma. 6
1 Mach. 19

Q. 2

suos commendat illam. Contra meretricem illa corruptis & corruptoribus suis semetipsum commendat, semetipsam corde & ore proprio apud illos in malis propriis magnificat: Nam in fronte eius nomen scriptum, mysterium: Babylon magna, mī fornicationum, & abominacionū terrarū: Ite ipsa in corde suo dicit: Sedeo regina & vidua nō sum, & luctū non videbo. Hęc autē non semetipsam commendat, sed deus suus, vir suus, sedens in throno magna voce illam commendat. Lece, inquit, tabernaculum dei cum hoibus & habitabit cū eis. Lece demonstrantis aduerbium, magnum est magnę gratulationis indicium lætantis ore prolatus, quia quemadmodum Psalmista dicit: Lætabitur dñs in operibus suis: Hoc namq; tabernaculum opus dñi est, vniuersa ornamēta eius abintus & deforis pulchra sunt opa dñi digna pōnia demonstrantis dñi digna læticia cordis dñi, vt sicut iam dictum est, propheta testante, lētē in illis. Ex quo formato hoīe primo costam de latere eius tulit, & edificauit eam in mulierem, extunc deus hoc tabernaculum suū edificare non desuit, aut desuit de hoc cōpleat, & dicit: Ecce tabernaculum dei. Porro quod addit cum hoibus, idem est ac si dicat ex hoibus Torum namq; hoc tabernaculum ex hoibus edificatum est. Vnde & lapides viui dicunt, tū fionibus, pressuris expoliti, & suis quicq; locis p manum artificis dei bñ dispositi. Quō autē & deus habitabit cum eis, nisi q̄a verbum caro factum est, & habitauit in nobis, deus homo factus secundum veritatem naturę est, & semp̄ erit vnus ex nobis. Et quia per passionem auctor salutis nrę consummatus recte dicitur: L Et ipsi p̄ps eius erūt. L Et quia ipse q̄ possidet eos, q̄s possidet, possessio est, addit adhuc: L Et ipse deus cū eis erit eos de. L Sequitur: L Et absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors vltra non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra, q̄ prima abierit. Mira veritatis assertio: absterget, inquit, deus omnem lachrymam ab oculis eorum: Magnificentius exprimi non potuit multitudo cōsolationis, quę in isto seculo flentibus, illic reposita est sanctis & electis dei. Huiusmodi namq; dictio a similitudine tracta est matris, quę paruuli sui fletum non sustinet oculos eius, & faciem manu tergit, mulcet osculis. Pro intimando nobis tanto affectu suo idem deus in propheta inter cetera dicit: Pueri eos in humeris portabunt, & sup̄ genua consolabuntur. Statimq; ad ipsos paruulos apostropham facit, & dicit eis idem gratiā spūs: Quemadmodum mī consolatur filios suos, ita & ego cōsolabor vos, & in Hierusalē consolabimini, &c. Frustra autem de oculis fletus abstergi videret, nisi etiam ipsa flendi causa tolleretur. Recte protinus sequitur, & dicit: L Et mors vltra non erit. Nō nomine mortis vniuersas breuiter cōprehendit angustias mortalitatis. Ac si dicat. Et meretrix illa, quam de sanguine sanctorū ebriam vidisti, nequaquā vltra quicq; de sanguine illorum bibere poterit, quippe qui nec villo modo vltra iam poterunt mori. Sublata autem morte consequetur & luctus tollitur. Ait ergo: L Neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltra, quę prima abierit. L Statimq; sequitur: L Et dixit qui sedebat in throno: Ecce noua facio oīa. Hoc ille dicit, cuius dixisse fecisse est. Noua erunt omnia, quia talia erunt, quę oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hoīs ascenderunt, quę præparauit deus diligentibus se. Illa prima, scilicet, omnia mala abierunt, mors, & luctus, & clamor, & dolor: & hæc oīa noua, omnia bona, ordine recto succedunt. Non ita autem in processu illius meretricis. Sed quid? Omnia bona illius prima abierunt, purpura eius, aurę eius, lapides pretiosi eius, margaritę eius, omne lignū thimum eius, oīa vasa eboris eius, & cetera diuitiā eius, quę superius pereuntes referunt, & deinde ordine suo succedunt, mors, & luctus, & fames, & combustio ignis sulphurei, & pro omnibus his femel & iterum, ac tertio, vā, vā, vā conelamat illi. L Et dicit mihi: Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt & vera. Fidelissima, videlicet in promissione bonorum, vera in cōminatione malorū, q̄cunq; p̄cedenti loco conscripta sunt in apparatu terribili simul & expectabili sedentis sup̄ thronum. L Et dixit mihi: Factum est. L Ipse qui primo aduentu suo iurauerat, siue iurare visus fuerat superius p̄ viuente in secula seculorū, quia temp̄ amplius nō erit, sed in diebus vocis septimi angeli cum cœperit tuba canere consummabit mysterium dei, sicut euāgelizauit p̄ feruos suos prophetas, idem hic in p̄signatione secundi aduentus sui dicit: Factum est. Quid est em̄ dicere factum est, nisi mysterium dei consummatū est? Ergo factum est, consummatū est tempus penitentię siue cōmurationis amplius nō erit. Chas em̄ magnū firmatū est inter Babylonem illam meretricem damnatam & Hierusalē istā cū iuratē sanctam, dei sponfam, vt nec illius tormentum aut luctus vltra mitiget, nec istius gaudium vel ornamētum amplius diminuatur. Hoc dicto cōfestim pulcherrimo quasi epilogo vitur dicendo sic: L Ego sum & ω, initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquę vię gratis: Qui vicerit, possidebit hæc, & ero illi deus, & ille erit mihi filius. Timidis autem & incedulis, & execratis, et homicidis, et fornicatoribus, & veneficis, et idololatriis, et omnibus mendacibus, pars illoꝝ erit in stagno ardēti igne & sulphure, q̄d est mors secūda. Breuiter namq; ea de quibus hæcenus sermonē feci vel q̄ hęc hęc imagines ostēdit, q̄ & verba fidelissima atq; vera p̄nuntiauit. s. de bonis eos, q̄ a dextris, & de malis eos, q̄ in illo iudicio statuēt a sinistris. Nā q̄ ait: Ego sitienti dabo de fonte aquę vię gratis, q̄ vicerit possidebit hæc, & ero illi deus, & ille erit mihi filius: fidelissima sunt verba his reposita, q̄ a dextris erūt, q̄ sequuntur: Timidis autē & incedulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idolo latriis, & oībus mendacibus, pars illoꝝ erit in stagno ardēti igne & sulphure, q̄d est mors secūda, verba sunt vera in eos q̄ a sinistris erūt. De q̄s oīm fidelitate ac veritate ne q̄s dubitet, suā autoritatē ipsa q̄ loquit veritas, mira cū grauitate interpouit dicēdo: Ego sum & ω initium & finis. De ista sumet q̄dā descriptio iam initio dictū est, vbi idē ait: Ego sum & ω, principium & finis. Veraciter oīa hæc, q̄ hęc vltima periocha dicta sunt, eo modo dicta sunt vt plena sint timorē, & secundum hæc opa sua, vel iudicia sua spūs sanctus recte dicit, & est spūs timoris dñi. Hic timor dñi sanctus est, quia oēs sanctos & electos tū timoratos facit, Timoratos inq; nō timidos oēs illos facit, quia quicūq; in sc̄itate p̄cecerint, cōsiderates veritatē atq; seueritatē tremēdi iudicij, timēt & tremūt adhuc: nec em̄ sese cōprehēdit arbitrant, & nihilominus fortes sunt, & currūt vt cōprehēdant, q̄d timidi nō faciūt. Timidi namq; dicunt & sunt, q̄ neq; fidē neq; sp̄e habēt futurorū, & tūc demū recte timidi dicunt, cū de p̄missiōibus dei dubitates nihil forte p̄pter sp̄e vitę, nihil arduū p̄pter p̄miorū fidutiā aggrediunt. Iccirco recte p̄senti loco timidi cū incredulis sociant: & sicut incredulos, ita timidos q̄q; pars in stagno ardēti fore denūtiat. Et hęc q̄dē retributio iustitię est, illa autē donatio grę, q̄ sanctis p̄mittit in remuneratiōe. Proin cū dixisset: Ego sitienti dabo de fonte aquę vię, addidit gratis: quia nimis hoc ipsum q̄d sitit operādo, q̄d opat sitiedo, & desiderādo ad deū, quē admodū desiderat ceruus ad fontes aquę, totū muneris est diuini, muneris gratiū. Ipse erit & gratis nos fecit, & gratis ante q̄ esse mus oēs sanctos suos ad vitā p̄destinauit, & cū petissemus in Adā, itidē gratis nos vocauit, atq; a p̄ctis regenerāte Chri grā iustificauit, Cōsequenter igit & illud grā erit vel est, q̄ vocatos atq; iustificatos magnificauit illa magnificatione vt sint filij dei, quē admodū dicit: Ego illi deus, & ille erit mihi filius, & bibat de fonte aquę vię, ita vt inebrietur, quē admodū Psalmista dicit: Inebriabunt ab vbertate dom̄ tuę, & tor rēte voluptatis tuę potabis eos: qm̄ apud te est fons vitę, & in lumine tuo videbimus lumē.

Psalm. 103.

Gene. 2.

Esai. 66

Esai. 64
u. Cog. 2.

Luc. 16

mendacibus, pars illoꝝ erit in stagno ardēti igne & sulphure, q̄d est mors secūda. Breuiter namq; ea de quibus hæcenus sermonē feci vel q̄ hęc hęc imagines ostēdit, q̄ & verba fidelissima atq; vera p̄nuntiauit. s. de bonis eos, q̄ a dextris, & de malis eos, q̄ in illo iudicio statuēt a sinistris. Nā q̄ ait: Ego sitienti dabo de fonte aquę vię gratis, q̄ vicerit possidebit hæc, & ero illi deus, & ille erit mihi filius: fidelissima sunt verba his reposita, q̄ a dextris erūt, q̄ sequuntur: Timidis autē & incedulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idolo latriis, & oībus mendacibus, pars illoꝝ erit in stagno ardēti igne & sulphure, q̄d est mors secūda, verba sunt vera in eos q̄ a sinistris erūt. De q̄s oīm fidelitate ac veritate ne q̄s dubitet, suā autoritatē ipsa q̄ loquit veritas, mira cū grauitate interpouit dicēdo: Ego sum & ω initium & finis. De ista sumet q̄dā descriptio iam initio dictū est, vbi idē ait: Ego sum & ω, principium & finis. Veraciter oīa hæc, q̄ hęc vltima periocha dicta sunt, eo modo dicta sunt vt plena sint timorē, & secundum hæc opa sua, vel iudicia sua spūs sanctus recte dicit, & est spūs timoris dñi. Hic timor dñi sanctus est, quia oēs sanctos & electos tū timoratos facit, Timoratos inq; nō timidos oēs illos facit, quia quicūq; in sc̄itate p̄cecerint, cōsiderates veritatē atq; seueritatē tremēdi iudicij, timēt & tremūt adhuc: nec em̄ sese cōprehēdit arbitrant, & nihilominus fortes sunt, & currūt vt cōprehēdant, q̄d timidi nō faciūt. Timidi namq; dicunt & sunt, q̄ neq; fidē neq; sp̄e habēt futurorū, & tūc demū recte timidi dicunt, cū de p̄missiōibus dei dubitates nihil forte p̄pter sp̄e vitę, nihil arduū p̄pter p̄miorū fidutiā aggrediunt. Iccirco recte p̄senti loco timidi cū incredulis sociant: & sicut incredulos, ita timidos q̄q; pars in stagno ardēti fore denūtiat. Et hęc q̄dē retributio iustitię est, illa autē donatio grę, q̄ sanctis p̄mittit in remuneratiōe. Proin cū dixisset: Ego sitienti dabo de fonte aquę vię, addidit gratis: quia nimis hoc ipsum q̄d sitit operādo, q̄d opat sitiedo, & desiderādo ad deū, quē admodū desiderat ceruus ad fontes aquę, totū muneris est diuini, muneris gratiū. Ipse erit & gratis nos fecit, & gratis ante q̄ esse mus oēs sanctos suos ad vitā p̄destinauit, & cū petissemus in Adā, itidē gratis nos vocauit, atq; a p̄ctis regenerāte Chri grā iustificauit, Cōsequenter igit & illud grā erit vel est, q̄ vocatos atq; iustificatos magnificauit illa magnificatione vt sint filij dei, quē admodū dicit: Ego illi deus, & ille erit mihi filius, & bibat de fonte aquę vię, ita vt inebrietur, quē admodū Psalmista dicit: Inebriabunt ab vbertate dom̄ tuę, & tor rēte voluptatis tuę potabis eos: qm̄ apud te est fons vitę, & in lumine tuo videbimus lumē.

Suprat.
Esai. 11
Psalm. 18.

1. Cog. 2.

Psalm. 46
Roma. 8.

Psalm. 35

LIBRI VNDECIMI FINIS.

RVPERTI ABBATIS

TVITIENSIS, IN APOCALYPSIM IOHANNIS APOSTOLI COMMENTARIORVM LIBER XII.

EPTM spiritū dei opera spectauimus, quę vel qualia cū genere humano opati sunt ab initio vsq; ad finē seculi, singuli ordine suo, a primo q̄ est spūs sapiētia, vsq; ad vltimū eiusdē ordinis spūs timoris dñi. Nā, sicut alias dictū est, nobis quidē ascendētib; ad deū, prim⁹ in ordine est spūs timoris dñi, testatē scriptura cū dicit: Initium sapiētia timor dñi. Sed descēdēti ad nos grā cęlesti, alius in p̄pheta cōputat ordo eorūdem spiritū dñi, cū de flore q̄ de virga p̄deute ex radice Iesse ascēdit, loquēs ita dicit: Et req̄scet sup̄ eum spūs dñi, spūs sapiētia & intellectus, spūs cōsiliij & fortitudinis, spūs sciētia & pietatis, & replebit eū spūs timoris dñi. Hęc ergo spiritū opa secundū sanctarū autoritatem scripturarū requirentes spectauimus, & p̄ posse scrutati sumus septē periochas, determinādo secundū eodē spūs, qm̄ ab ipsis gratiā & pacē nobis annūtiabāt scriptor libri huius in Chro Iesu dicēs in initio: Grā vobis ab eo q̄ est, & qui erat, & q̄ vterus est, & a septē spiritibus q̄ in cōspectu throni eius sunt, & ab Iesu Chro, &c. Nūc tandē in calce visionis siue reuelationis huius vniuersitas hęc Iohāni demonstrat totius opis, q̄ Iesus Chrs tot imp̄p̄s, tot spiritū suos, gratijs vel donis adificauit, scilicet, ciuitas sancta Hierusalē, q̄ est ecclesia dei, non q̄lis in ista peregrinatiōe est, vel q̄lis in vltimo iudicio stabit a dextris, sicut pauloan dictum est, non sine aliquanto timore donec transeat furor dñi, q̄ in ignem æternum mittent sinistris: sed qualis post iudicium in gloria æterna erit, sola & tota alienis omnibus foras missis, p̄seruēs visione dei. Hoc ita incipit: L Et venit vnus de septē angelis habentibus phyalas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecū dicens: Veni, ostendam tibi sponsam vxorem agni: & sustulit me in spū in montem magnū & altum,

Psalm. 110.

Esai. 11.

Suprat.

Q 3 & ostendit

& ostendit mihi ciuitatē sanctā Hierusalē descendēte de celo à deo, habētē claritatem dei. ¶ Vnus iste de septē angelis, vnus est Chrs, qui in oibus eidem loquitur angelis. i. p̄dica- toribus sanctis, quemadmodum dicit quidam illorum ap̄s Paulus An experimentū quæritis ei? qui in me loquitur Chrs: Hic vnus, futurum erat vt veniret ad istum dilectum suū lo hannem, & appareret illi cum discipulis suis, sicut in puulgata assumptionis eius historia legis, dicens: Veni dilecte mi ad me, q̄a tempus est vt epuleris in conuiuio meo cum fratribus tuis. Hoc ergo p̄signans iste vnus de septē angelis locutus est, ait, mecū dicens: Veni, ostēdā tibi sp̄sā vnā vxorē agni. ¶ Qui em̄ hęc dicit: epulas vtiq̄ nuptiales illic esse innuit, de quibus, vt iā dictū est, dicendū huic erat, q̄a tempus est vt epuleris in cōuiuio meo cum fratribus tuis. Sp̄sa q̄ppe est in conuiuio nuptiali. ¶ Quare aut̄ vtrūq̄ dixit, & sponsam, & vxorē agni? Videlicet, q̄a coniugiu agni, & vnica ecclesie eius virginalē est: etiam illic vbi iā vxor erit in plenitudine voluptatis, sponsa nihilominus permanēbit, q̄a nimis in illa beata copu la semp vxor cū filijs, semp virgo erit permanentibus nuptijs, & sponsa. hīs festis. L. Et sustulit me, inquit, in sp̄u in montē magnū, & altū. ¶ Vere qui ad visionē diuinitatis trāsferē qd̄ huic futurū erat, sicut iā dixim⁹, in magnā altitudine altamq̄ magnitudinē mōtis æter ni sustollitur. Mons q̄ppe iste Chrs est, q̄ tanquam lapis modicus de mōte excisus sine manibus, i. in humilitate nostræ conditionis de virgine natus creuit, factusq̄ est mōs magnus, & impleuit orbem terrarum, creuit ascendendo super choros angelorum, dñs oim̄ cœlestiū terrestrū & infernoꝝ. In montē hunc magnū & altū sustulit me, ait, & ostēdit mihi ciuitatē sanctā Hierusalē. ¶ Ergo sup̄ istum Chrm̄ ciuitas Christi fundata vel ædificata est. Hoc ita verum est, vt per prophetā q̄q̄ deum legamus dixisse de illo: Ecce ego mittam in fundamētis Sion lapidē summū, angularē, pretiosū, in fundamētū fundatū. Sed & ipse lapis in Euangelio contra scribas & phariseos, Psalmistā pro semetipso vitur testimonio cum dicit: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Recte ergo super montem ciuitas ostēdit, quæ super ipsum Chrm̄ ecclesia Christi fundata esse cognoscit, mira ædificatione, mira fundamētis & lapidum positione. ¶ Oīs nanq̄ ædificatio cuncta ædificia ciuitatū suæ domoꝝ, quæcunq̄ in hoc mundo sunt lapidem fundamētis habent deorsum infimum & parietem sursum. Hęc aut̄ ædificatio vel ciuitas quæ hic in spiritu ostēdit, fundamētū sursum habet altissimū, vnde pendet ois structura parietum, oim̄ spes & amor populorū fidelium, tam Iudæoꝝ qui priores fruerunt, q̄ gentiliū qui posterius ædificati sunt. ¶ Hanc ciuitatē dicit sanctā, & nuncupat Hierusalē, q̄ sancta est ecclesia sp̄s si sui sanguine sacrata, æternæ pacis possidens, & possessura visionem. Vnde ad eam in Psal m̄ loquitur sp̄s sanctus: Lauda Hierusalē dñm, lauda deū tuū Sion. Qm̄ confortauit seras portas tuas, bñdixit filijs tuis in te, qui posuit fines tuos pacē. ¶ Eā dicit: Descendēte de celo à deo. ¶ Vt supra iam dixerat: Descendentem, inquam, non cadentē, vt cecidit ille angelus, & factus est diabolus & Satanas. Cadere nanq̄ superbix est, descendere humilitatis, in q̄ semper descensu se continens illa hierusalē in æternū stabit sciens, quia quod est, non suis viribus est, aut meritis, sed grā dei, quæ cum Christo de celo descendit. Talis descēsus gloriosus est, & in magna claritate sublimis. Cum ergo dixisset, descendente de celo, recte subiunxit: L. Habentē claritatē dei. ¶ Pulchre nimis descendit q̄ in ipso descensu, in ipsa humilitate descensus sui claritatem habet dei. i. similis est claritati dei. Clarissimum quippe deum videndo ipsa q̄q̄ secundum similitudinē eius resplendet, & clarissima est. Hinc in ep̄stola sua hic idem Iohannes ait: Charissimi, nunc filij dei sumus, & nondum apparuit, quod erimus: scimus quia cum apparuerit similes ei erimus, qm̄ videbimus eum sicuti est. Nec vero solummodo in aīa, verum etiam in corpore habebit claritatem dei. i. claritatē, qua post resurrectionē suā clarificatus est corpus filij dei. Sic enim Ap̄s dicit: Vnde & saluatorē expectamus dñm n̄m Iesum Chrm̄, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cōfiguratur corpori claritatis suæ. Hoc ipsum præsentī loco amplius astruit, cū protinus subiūgit: L. Lumen eius simile lapidi pretioso, tanq̄ lapidi iaspidis, sicut crystallum. ¶ Nam ac si quæres, quomodo dixerit habentem claritatem dei, lumen eius simile lapidi pretioso. i. Chro, qui vtiq̄ lapis d̄, & pretiosus est. ¶ Porro hęc similitudo in diuersi generis lapides duos disp̄tur dicendo, tanq̄ lapidi iaspidis, sicut crystallum. Non enim ex vna re, sed ex duabus ecclesia deo vel Chro similibus efficitur. s. non ex fide tantum, sed ex fide simul & virtutum operibus. Per iaspidē ergo virtutū pulchritudinē: p̄ crystallum fidei, quā in baptismo p̄cepit, cōferuatam intelligimus puritatem. L. Et habebat mur̄ magnū & altū, habens portas duodecim, & in portis angulos duodecim. ¶ Murus magnus & altus est illi æterna firmitas incorruptibilis præsidij, vbi suos quicq̄ fidelium thesauros secur⁹ reponere possit. Vnde ipse dñs & rex ciuitatis huius dicit in Euāgelio suo: Thesaurizate vobis thesauros in celo, quo fur non appropinquat, siue vbi fures non effodiunt, nec furātur. Murus iste chaos illud est, de q̄ pater Abraham̄ sepultus in inferno verissime dicit: Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnū

magnū firmatū est, vt hi q̄ volunt hinc transire ad vos nō possunt, neq̄ inde huc trāsire. ¶ Porro XII. portæ eius XII. apl̄ sunt, qui pro officio q̄ hic nobis regnū dei p̄dicando aperuerunt, & ianua nobis ad vitā extiterunt, honorē illic ampliō habebunt quanto ampliōrem in ciuitatibus habent portæ honorē siue pulchritudinē à cætero ambitu muroꝝ. ¶ In his portis anguli XII. vniuersi sunt doctores quicunq̄ ædificationē ecclesie studēt, etq̄ voce & literis seruientes, fidei & auctoritati institerunt atq̄ innisi sunt ap̄los XII. L. Et nomina scripta s̄ sunt noīa XII. tribuū filioꝝ Israel. ¶ Ipsi nanq̄ apl̄ XII. noīati & incluy sunt filij spiritalis Israel. i. Chri, cuius in typū p̄ Iacob siue Israel carnaliter XII. genuit filios, XII. tribuū patres. Ergo & XII. apl̄ Chri, & XII. tribus Israel, XII. ciuitatis huius portæ sunt, sed modo diuerso. Apl̄ nanq̄ in re, tribus vero Israel in significatione. Quod vt cōpendiosius clarescat, vide quid sequit̄: L. Ab oriente portæ tres, ab austro portæ tres, ab aquilone portæ tres, & ab occasu portæ tres. ¶ Hoc de spiritali q̄ per ap̄los consummat positione necessario intelligit̄. Porro in projectione XII. tribuū filioꝝ Israel ascendentiū ex Aegypto talis ad imperiū dñi positio castroꝝ extitit, vt ad orientē tribus tres, ad meridie tribus tres, ab occidētem tribus tres, & ad aquilonē castrametent tribus tres. Itaq̄ cū de signatis XII. portis dicit̄. L. Et noīa scripta s̄ sunt XII. tribuū filioꝝ Israel. ¶ Pulchre diligētē lectorē ad significatiuā illā castroꝝ positionē mittit, memorē simul quid huic sponsæ suæ, huic ciuitati sanctæ Hierusalē dicat in Canticis: Pulchra es amica mea, suavis & decora sicut Hierusalē, terribilis vt castroꝝ acies ordinata. Itē: Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilauit te amica mea. ¶ Vt aut̄ de spiritaliū positione portarū cepta p̄curramus, qd̄ sibi vult qd̄ ait, ab oriente portæ tres, ab austro portæ tres, ab aquilone portæ tres, & ab occasu portæ tres: nisi quæ sancta apostolica fides in trinitatis noīe cōsistens, p̄ ministreriū illoꝝ exceptit nos ab omni gente & natione, ab omni sexu & ætate venientes? Amplius aut̄ hęc plagarū mundi distinctio in his ætatibus vtiliter intelligit̄, pueritiæ, adolescentiæ, iuuentæ atq̄ senectæ, vt hoc fit ab oriente, ab austro siue meridie, ab occasu atq̄ ab occidente ternas portas patere ab omni ætate, q̄cunq̄ ætate quis cōuertat, euangelica atq̄ apostolica regula indifferētē aditū in ciuitatē sanctā, i. ecclesiam, p̄ fidē sanctæ trinitatis patuisse. Nā p̄ orientē pueritia, p̄ meridie adolescentia siue iuuentus feruida, p̄ occidentē ætas p̄fecta, p̄ aquilonem re dte intelligit̄ senectus decrepita. Vnde qdam Christianæ scholæ verficator insignis ita dicit: Seu pueros sol primus agat, seu feruor ephcebos Accēdat, nīm⁹ seu cōsummabilis æui Perficiat lux plena viros, siue algida Boreæ Aetas decrepitā vocet ad pia sacra senectam, Occurrit trinum, q̄drina ad cōpita nomen. ¶ Nō aut̄ hęc iccirco dicunt, q̄ illic iam post iudicium susceperit futura sit venientium, sed quia quīs cesset suscipiendi officii, ordo tñ & meritum perseueratorum, qui toti mundo p̄dicantes, suo labore oēs gentes, vniuersas ætates ad vnam fidem collegerunt & susceperunt. Sequit̄: L. Et murus ciuitatis habēs fundamēta XII. & in ipsis XII. noīa XII. apostolorū & agni. Iidem apl̄ qui portæ, ipsi ciuitatis huius & fundamēta sunt. Nam sup̄ fidē illoꝝ fundata est ecclesia dei, veruntū ita vt fundamēta ipsorū Chrs sit. Deniq̄ ab hoc fundamēto vnico, ipsi fundamēta sic dicunt quō vnus idemq̄ primus eorū à petra, q̄ sine dubio Chrs est, dicitus est Petrus. Iccirco cū dixisset, & in ipsis fundamētis XII. noīa XII. apostolorum cōpetenter addidit, & agni. Etenim quæcunq̄ scripserunt, quibus, videlicet scriptis eorū tanq̄ fundamētis, vniuersum fidei Christianæ & doctrinæ ecclesiasticæ innitit ædificium, nō de suo scripserunt, sed de plenitudine agni acceperunt, & verbis eius euangelicis tota intentionē inhærerunt atq̄ institerunt. Ista sunt fundamēta & istæ portæ, de quibus sp̄s sanctus in Psalmo dicit: Fundamēta eius in mōtibus sanctis, diligit dñs portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Est enim sensus: Sancti mōtes. i. apl̄, p̄ fidem & doctrinā fundamēta erunt gloriose ciuitatis dei, i. idemq̄ & portæ eius, quia p̄ prædicationē & miracula illoꝝ intrabit in illā Sion. ¶ Portas istas diligit dñs sup̄ oīa tabernacula Iacob. i. plus q̄ oēs militantes sibi in priori populo. Licet enim Moses & alij prophete sancte & iuste vixerint, & nimis sanctitatis & fidei fuerint, eorū tñ merita apostolorū dignitas excellit, q̄ nō solū re dte vixerunt, sed etiā ipsum dñm (quē illi à lōge p̄dixerant, corporali p̄sēntia viderūt, ac dulcissimā p̄dicationis eius interiori passu resciri meruerūt, suā q̄q̄ crucē tollentes eius vestigia secuti sunt, nuntiatēs pacē in morte eius hoibus datā vbiq̄ terrarū. ¶ Quamuis aut̄ hic in his fundamētis noīa tñ apostolorū scripta dicant, & non etiā prophetarū, tñ & prophetæ ciuitatis huius fundamēta sunt: sic enim in vno ex istis fundamētis. s. Paulo ap̄to legimus scriptum: Iam nō estis hospites & aduenæ, sed estis ciues sanctoꝝ & domestici dei, super ædificati sup̄ fundamēta apostolorū & p̄phetarū. ¶ Et illi qd̄ etiā tpe prioris q̄ apostoli fuerūt, sed nobis super ædificatis vel super ædificatiōibus sic semp̄ fuit & est ædificandum, vt propheta legendo aut differēdo q̄cunq̄ illi scripserunt aut locuti sunt, cūcta studiose ad apostolica comportemus fundamēta, & nihil de illis sentiamus nisi qd̄ per ap̄los conscripta tā euangelicis q̄ ep̄stolaribus libris euangelica probat ac recipit veritas. ¶ Ergo etiam prophetæ fun-
Q 4
damenta

2. Cor. 13.

Daniel. 2.

Philipp. 2

Esaie. 28

Matth. 21.

Luc. 20.

Psal. 117

Psal. 147

1. Cor. 15

1. Iohan. 3

Philipp. 3

Matth. 5.

Lucæ. 17.

Lucæ. 16

Nume. 2

Cant. 6

Psal. 26

Ephæ. 2

damēna quidē sunt, sed apli fundamenta fundamentorū, Chrs autē fundamētum oīm fundamentorum, q̄ hic agnus dī, iccirco videlicet, quia fundamēta hęc oīa maxime fundamētum innitunt passionis eius, propter quam Chrs dñs dī agnus. Sequitur: **L** Et qui loquebat mecum habebat mensuram arundineam auream, vt metiret ciuitatē & portas eius & muros. Et ciuitas in q̄dro posita est. Longitudo eius tanta est quanta latitudo, & mensus est ciuitatem de arundine p̄ stadia XII. milia: longitudo, & latitudo, & altitudo eius æqualia sunt: & mensus est muros eius, CXLIII. cubitorū: mēsurā hoīs, q̄ est angeli. **M**ensor iste nimis gr̄atū distributor earumq; remunerator est. Ipse est enim de q̄ Iohānes Baptista loquitur: Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia. Prius enim in hac vita gratiam dat, diuersa credentibus in se tribuēs charismata, & post in illo seculo, de q̄ nunc sermo est, p̄ gratia bene expensa retributionis æternæ præmia recompensat. **V**nde notandū quia p̄ sentī loco mensoris huius mensura, & arundinea dī, & aurea. Porro superius q̄dam loco cū diceret hic Iohannes: Et datus est mihi calamus similis virgæ, dicens: Surge, & metire templum dei, non dixit q̄ calamus ille esset aureus. Illic nāq; significabat q̄ necessarium ecclesiæ Christi euangeliū erat scripturū, in q̄, videlicet scribendi ministerio præfens est labor, futura autem remuneratio, q̄ pro illa bñ expensa gr̄a reddenda sperat gr̄a, non qualiscunq; sed aurea, i. locupletissima, vt, videlicet illic perfecte cognoscat, q̄ hic fideliter scripsit aut docuit q̄d ex parte cognouerat, hoc in isto significat mensura arundinea, mensura aurea. **N**imirum prius q̄n his, de quibus nūc sermo est, apostolis, imo & prophetis multisq; p̄fibus sanctis dabat p̄dicandi vel scribēdi gr̄a siue auctoritas, mensura erat tantum arundinea. Tunc autem vbi, sicut iam dictum est, gratia reddit pro gratia, recte mensura & arundinea est & aurea. Sed nunquid soli remunerabunt hi qui facultatem vtiliter acceperunt in scripturis sanctis? **S**olet namq; per arundinem scriptura significari, vt illic: Increpa feras arundinis, i. cōpescere hæreticos ferociter corruptentes scripturas veritatis: arundine nāq; codices conscribunt. Nunquid ergo soli in illa ciuitate remunerabunt principes illi, q̄ scripserunt, & nō etiā ceteri, q̄ talem gratiam non acceperunt? Imo & ceteri quicunq; scripturis sanctis obediērūt. Ait enim: **V**t metiret ciuitatē, & portas eius, & muros. Muros namq; cuius & portæ & fundamenta sunt, vniuersitas est electorum, qui tanq̄ lapides viui super fundamenta hęc superēdificati sunt, ad quandam similitudinem lapidum materialium glutine cōgruo sibi in structura manufacta coherentiu. Omnes omnino propriam mercedem accipiēt, singuli secundū suū laborē, & secundū mēforis gratiā cū q̄ laborauerūt. **L** Et ciuitas, inq; in quadro posita est, i. i. summa oīm illic pax & concordia est, nec opus erit armis, vt de pace commoneant, verbi gr̄a, q̄tenus id ipsum dicant omnes, & non sint in eis schismata. Omnes sp̄tē q̄si naturaliter ibi sunt concordēs, sicut in q̄dro ædificio parietes, siue anguli omnes sunt eq̄les. Hoc ipsum verbis alijs repetit, cum dicit continuo: **L** Longitudo eius tanta est, quanta & latitudo. **A**mplius autē cum p̄inus addit: **L** Et mensus est ciuitatē de arundine p̄ stadia XII. milia. **V**t totidem stadia p̄ quatuor partes intelligas, addit adhuc: **L** Longitudo & latitudo eius æq̄lia sunt. **A**ddit tñ & altitudinem, de q̄ postmodum dicemus. **I**taq; cum in ambitu ciuitatis stadia XII. milia p̄spicias, ip̄a autem ciuitas quadra sit, facile potes aduertere q̄ stadijs latera singula demetiant. **S**tribus milibus. Sed quomodo stabit id quod sequit, & mēsus est muros eius CXLIII. cubitorum, q̄d longe minus est q̄ tria milia stadorum? **P**osset hoc dictum videri de altitudine murorum, quod, videlicet muri CXLIII. cubitis tenderent in altum, si non dixisset, quia longitudo, & latitudo, & altitudo ciuitatis eq̄lia sunt. **E**rat autem, vt iam diximus, tam longitudo quā latitudo trium milium stadorum, q̄d lōge superat q̄tatem CXLIII. cubitorum. **I**gitur murus hic est alius: longe enim alia, longe minor huius quantitas est: neq; enim hoc vel suspicari licet, quod hic quidem cū dicit: **V**t metiret muros eius CXLIII. cubitorum q̄d eunq; latus q̄dræ ciuitatis: illic autem, vbi dixerat: **E**t mensus est ciuitatem p̄ stadia XII. milia, aream intelligere debemus eiusdem ciuitatis. **G**eometricalis nāq; disciplinæ ratio sic habet, quia omnis terragonus æquali latera habēs, vnum latus multiplicat in se & ea semel multiplicatione areā suam implet. **P**orro q̄tatis hęc CXLIII. cubitorum in semetipsam ducta, vix quippiā vltra XV. stadia complet. **Q**uā longē hoc à XII. milibus stadiorū minus est? **I**gitur alius, vt iam dictū est, hic, atq; alius ille ciuitatis murus est: q̄d quāsi in ciuitatibus manufactis fiat, vt intra murum amplio rem murus angustior contineat, nostra demonstratione non indiget. **D**eniq; non incongrue quis ædificauerit, si intra ciuitatē, cuius ambitus XII. milia stadorū sit, arcem fecerit, cuius latus q̄dlibet CXLIII. cubitorum sit. **D**e spiritali ædificatione quærendum est, quia nimirum ex ip̄a literæ superficie sentire compellimur, q̄ murus alius breuior inter murum amplio rem contineat. **Q**uid ergo dicemus, nisi quia quamuis vna ciuitas vna ecclesia sit? **D**uo tñ sunt ordines ciuitatis, alius eorum qui foris persecutiones passi fortiter sunt præliati: alius eorum, qui bene operando in pace ecclesiæ cursum consummauerunt vitæ præsentis. **S**tadia namque pugnan-

Iohan. 1.
1. Cor. 12

Supra 11.

Psal. 67

1. Petri. 2.
1. Cor. 2.

1. Cor. 1.

pugnatiū laborem, cubiti significat operatiū pacem. **M**ens est ergo ciuitatē de arundine p̄ stadia XII. milia, i. remunerauit magnum, & fortem illum sanctæ ecclesiæ ordinem, qui in stadio cucurrit & pugnauit, & per quatuor partes orbis terrarum sanctæ trinitatis fidem testificādo: qui numeri, i. quaternarius atq; ternarius partes sunt duodenarij: q̄ter namque tria, siue ter quatuor sunt duodecim: suum pro eodem testimonio sanguinem sudat, in quo nimirum ordine apostoli sunt & martyres Christi. **H**uius profecto ordinis murus amplus breuior CXLIII. cubitorū: interius mure cōtinet, quia tantorū merita propugnatorū hoc effecerunt, vt infirmorū multitudo in Christi fide confirmata, bonis operibus inuestitū ad eiusdem ciuitatis habitationem pueniret. **I**gitur nihil huic repugnat quod dicitur: Longitudo & latitudo & altitudo eius æqualia sunt, p̄ quam pulcherrimæ quadraturæ figuram consona, & indissociabiliter concors significat confessio cōfictarum, q̄ illic ascenderunt siue ascendunt tribuē, tribuē dñi ad consistendū nomini dñi. **L**ongitudo ciuitatis consonantiā fidei: latitudo sufficientiā charitatis: altitudo p̄seuerantiā spei illoz significat, quæ illic remuneranda est. **L** Mensura, inq; hoīs quæ est angeli. **A** eq̄les enim, inquit dñs, erant angelis, & filij sunt dei, cum sint filij resurrectionis. **L**uxta literā, cū dicit: Mensura hoīs quæ est angeli, angelū sibi apparuisse inuit in figura hoīs. **L** Et erat structura muri ei⁹ ex lapide iaspide, ip̄a vero ciuitas aurū mundū simile vitro mundo. **C**um distinctionē facit muri & ciuitatis dicendo, & erat structura muri ex lapide iaspide, ip̄a vero ciuitas aurū mundū, noīe muri firmiores magisq; spiritalis propositi fideles: ciuitatis autē appellatione plateas ciuitatis, i. laxioris vitæ maximæq; laicalis ordinis multitudinē significat: nec mirū quod plateas ciuitatis aurū fore mundum, siue sterna auro mundo p̄dicat. **A**ddēs, aurum illud sic fore mundum, vt simile sit vitro mūdo, quia secularis quoq; vitæ nonnulli sunt summi cōpti virtutibus, q̄ puritate mētis, & radio fulgent opis. **N**am quia veritatem fidei retinet, recte mundū dicunt aurum, quia fides aurea virtus est, imo & auro pretiosior, dicētē Petro apostolo: **V**t probatio vestræ fidei multo pretiosior sit auro, q̄d per ignem probat. **Q**uia vero sanctam confessionem frequentant, & peccata sua nō defendūt, sed confitendo aperiunt, recte vitro mūdo simile dī hoc aurū. **Q**uod si q̄d reprehensibile adhuc in eis est, sperandum est, quia post purgatorū ignē fulgidū magis placebit hoc aurū, ita vt totū aurū sit, quia sicut ait Ap̄s, vniuersusq; opus q̄le sit, ignis probabit, et si cuius opus arserit, i. peccatum solubile fuerit, ip̄se saluus erit, sic tñ quasi p̄ ignem. **S**equit: **L** Fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. **F**undamētum primum, iaspis: secundum sappirus: tertium, calcidionius: quartum, smaragdus: quintum, sardonius: sextum, sardonius: septimum, chrysolithus: octauum, berillus: nonum, topazius: decimum, chrysofalus: vndecimū, hyacinthus: duodecimum, amethyst⁹. **F**undamēta ciuitatis, sicut iam dictum est, apostoli sunt, quia murus ciuitatis, ait superi⁹, habens fundamenta duodecim, & in ip̄is duodecim nomina duodecim apostolorum, & agni. **E**cce autem quā pulchra sunt fundamenta hęc, q̄ pulchri lapides isti, lapides sancti, qui q̄ voluebantur super terram, contemptibiles videbātur diuitibus huius seculi. **N**eq; enim pulchritudo illorum tunc parebat in oculis hominum, q̄ tundebantur & percutiebātur, sed in oculis dñi pulchri erant, vt magis pulchri fierent percussioibus tribulationum poliebant. **I**llic pulchritudo & claritas illorum manifesta omnibus est, & erit ita vt quoniamq; vidētes dicant imp̄i: **H**i sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in similitudinem improperiorum: nos inensati vitam illorum æstimabamus infaniam, & finem illorum sine honore. **Q**uō ergo cōputati sunt inter filios dei, & inter sanctos fors illorum est? **N**imirum sicut lapides isti omnes pulchri & pretiosi sunt, diuersa tñ pulchritudine, ita vt nullus eorum vlli alij sit omnino similis, ita sancti apostoli omnes quidem inclyti sunt & gloriosi, diuersa tñ gloria, prout cuiq; suggeriens in eos sp̄s sanctus contulit: ita vt in distributione gratiarum, quas acceperunt miro mō, similitudo dissimilis, & dissimilitudo sit similis, & habitudo mentis siue in terrioris hominis, vbi Christo sunt confirmati, in nullis eorum omnino eadem sit. **D**e naturis lapidum singulorum pleriq; studiosius conscripserunt, singulorum qualitatis siue coloribus lapidum pene singula studigenter assimilantes merita sanctorum. **S**equit adhuc: **L** Et duo decim portæ duodecim margaritæ sunt p̄ singulas, & singulæ portæ erant ex singulis margaritis. **A**postoli, sicut iam dictum est, & fundamenta dicuntur & portæ, mirorūq; modo & in fundamentis pretiosorum nominibus lapidum, & in portis pretiosissim gloriosissim prædicant similitudine margaritarum: **C**hrs enim pretiosus lapis & pretiosa margarita, quam inuentā negotiator sapiens emit datis omnibus suis: ip̄se cōformes illos facies sibi hoc dedit illis, vt in fundamentis & in portis margaritæ sint decoris. **D**ecor namq; que pulchritudo, & gloria portarū, per quas ad illā ciuitatē à quatuor mūdi partibus venientes introiuimus, pulchritus aut cōuenientis q̄ nomine vel specie margaritarū significari non potuit. **N**imirum sicut scēmia nobilis, p̄tiosus præculta margaritis, solet ad oculos hoīm gloriari, viro suo subornata, sic ciuitas illa quæ est ecclesia, talibus principibus, tātis patribus, tam gloriosis aplis, gloriari

Psal. 121

1. Petri. 1.

1. Cor. 3.

Sapient. 7.

Matth. 13.

tatis beatitudo, nisi iste amor? De isto amore oēs scti angeli, & oēs oim sanctos viuunt aīa. Iccirco cū dixisset: & ostēdit mihi flumē, bñ addidit, aq̄ viuā. ¶ Et q̄a talis aq̄ viuificādo illu minar atq̄ confirmat, bñ ait, splendidiū addēdo, tanq̄ crystallū. In crystallo nanq̄ claritas est simul & firmitas, q̄ sunt pulchra vitā illius insignia, vbi & corda nra translucēbūt, & corpora nra beata immortalitate, & immortalitate beatitudine firma erūt. Et q̄a spūs sanctus ex euāgelica traditione dñi nri procedens dī, dicit em̄: Cum venerit paraclēsus quem ego mittam vobis spm̄ veritatis, q̄ a p̄re procedit: bene & hoc ipsum hic nō tacuit. Ait em̄ de hoc flumine procedens de sede dei & agni: hoc em̄ est, qd̄ in fide catholica p̄stetur: q̄a spūs sanctus a p̄re & filio procedit. Quod autem ait: In medio plateæ eius. ¶ Conueniētē dictum est & & proprie ad exprimendas delicias ciuitatis, quia non foras extra ciuitatem illam spūs sanctus p̄cedit, sed tm̄ in medio plateæ ciuitatis, i. in solis electōz cordib' multum dilatatis. Et quidē iā ex q̄ Iesu glorificatus est, flumē istud ad nos fluere cepit, sed nos dū apparuit, neq̄ hic in vita p̄sentī apparere potest qd̄ nobis fecerit. Totus p̄cessiois eius, q̄ ad nos p̄cedere dignat, illic fructus apparebit, hoc est qd̄ nunc dicit: L Ex vtraq̄ parte fluminis lignum vitę afferens fructus duodecim. i. Chrs, qui elegit & misit ap̄os XII. Deniq̄ q̄ Chrs homo factus, & de virgine natus est ex abundantia eīt irrigantis huius fluminis: q̄a de spū sancto vir go concepit, & tale nobis de terra virginei ventris lignum ascēdere fecit. ¶ Item q̄ fructus duodecim lignū istud attulit, i. q̄ XII. ap̄ostolos Chrs ordinauit, ex plenitudine est hui' fluminis, quia sp̄ritum sanctum illis dedit. Iccirco de hoc habemus in Psalmo: Et erit tanq̄ lignum, qd̄ plantatum est secus decursus aquarū, quod fructū suū dabit in tempore suo. Quod illic dictum est in tempore suo, hoc est qd̄ ait hic p̄ menses singulos, i. sine defectū, & in æter num. Nunq̄ enim desinet facere fructū, quia nunq̄ deficiet, q̄ ex ip̄o est remuneratio sancto rum, & quia salus gentium, quam fructificati XII. ap̄li fructificauerunt, Chro attribuit, qui fructificauit in gentibus p̄ illoz ministeriū, recte dictum est: L Et folia ligni ad sanitatē gentium. ¶ Nam folia ligni verba sunt euāgelij dñi nri Iesu Chri, q̄ recipiēdo gētes æternā aiāq̄ & corpōz sanitatē sibi acquisierunt. Huiusmodi nanq̄ folia illic non deficient aut defluent: quia verba dei in corde & ore gentium non deerunt, imo plenius suggerente amore perpetuā semp̄ prorumpent in laudē. ¶ Et q̄a sub folijs ficus, q̄bus se operuerūt illi parētēs illi, ma ledictum conquisitū est, recte e contra de folijs ligni huius p̄missio, quia erūt ad sanitatē gen tium, addit: L Et omne maledictum non erit amplius. ¶ Huiusmodi lignū & huiusmodi fru ctus ex vtraq̄ parte fluminis esse dicuntur, videlicet pro similitudine visibilis alicuius flumi nis delictiois, cuius circū litora irrigua hinc & inde ligna fructifera vel quęq̄ virentia nō sine delectatione videntur. L Et sedes dei & agni in illa erunt, & serui eius seruiēt illi. ¶ Ipsi q̄ serui, & q̄ seruiēt illi, sedes dei & agni in illa ciuitate erūt, & ipse sedebit in eis rex regū & dñs do minantium cum deo p̄re & spū sancto habitās in cordibus eoz. Gloriosa & dulcis seruius erit in illa, vbi seruos se esse in suis conscientijs meminērit eius, a q̄ & p̄ quem, & in q̄ redem pti sunt: ille autē dñs nō tam dñm seruoꝝ aut regē seruiētū, q̄ patrem filioꝝ, & amicū se ex hibet amicoꝝ, nullā aliā exigens seruitutē, q̄ ineffabile dilectionē tacere a laudibus non va lentē, & infinitas gratiarum actiones p̄ summis atq̄ ineffabilibus delicijs habentē. Nā quō ab eiusmodi seruitute quiescere poterunt? Sequit̄ em̄: L Et videbunt faciē eius, & nomē eius in frontibus eoz. ¶ Non ergo illic poterit esse silentium, vbi tam desiderabilem faciē vide bunt, sed sicut scriptum est: Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustoz, sempiternā iubilationis p̄petualiter seruitiū. ¶ Et vt p̄pendas quāti honoris, quātā sit libertatis illud ser uitū: Et nomē eius, ait, in frontibus eoz. Quod vel q̄le nomē eius, nisi deus? Dñi nanq̄ noīa bunt, & erunt iuxta illud: Ego dixi dñi estis, & filij excelsi oēs. Et hic idem Iohannes: Videte inq̄, q̄lem gratiā dedit nobis vt filij dei noīemur & simus. Ergo nomē eius in frontibus eoz, i. filij dei noīabuntur, & erunt. L Et nox vltra non erit, nō egebit lumine lucernā, neq̄ lumine solis, qm̄ dñs deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorū. ¶ Videbūt, inquit, faciē eius, & ad videndā faciē illā non opus erit vt adhibeat, vt hic ad vidēdam faciē cuiusq̄ hoīs adhiberi oportet lumē solis, aut lumē lucernę, si sol sub terra sit: quia nox vltra nō erit, diē illic nō agere sole alio, sed ip̄o dño deo, q̄ illuminabit illos, q̄ sol verus & sempiternus ē, non ita vt oriat & occidat, & nunc sup̄ terrā fulgeat, nunc autē sub terrā se recōdat, sed ita vt semp̄ in facies illoꝝ fulgeat, in mētēs illorū semp̄ luceat. Et ne pures aliud esse seruitiū illud, q̄ seruiēt illi, q̄ libertatē & regnū: L Et regnabūt, inq̄, in secula seculorū. Et dixit mihi, hæc verba fidelissima sunt & vera. Et dñs deus omnipotens spūs prophetarum misit angelū suū ostēdere seruis suis, quæ oportet fieri cito. ¶ Vt caput siue principiū, ita & finem libri huius voluit esse galeatum, quaten' munitum sit totum corpus reuelationum ipsarū, ne qs̄ audeat q̄si contemptibile referare vel abicere q̄ppīa eoz, quæ in hoc libro scripta sunt. Futurū q̄ pe erat, vt sicut iam in exordio diximus, a nonnullis cōtemneretur, maxime pro sui difficultate, quia solent homines irreuerentes quæcunq̄ legerint cōtemnere tanto facilius, quanto difficiliora

Iohan. 15.

Psal. 1.

Gen. 3.

Psal. 117.

Psal. 21.
Iohan. 3.

Supra. 1.

difficilia sunt intellectu. ¶ Itaq̄ sicut in exordio dixerat: Apocalypsis Iesu Chri, quā de deo illi deus palam facere seruis suis, quæ oportet fieri cito, ita & hic p̄missio: Hæc verba fidelissi ma sunt & vera, & dñs, inquit, deus omnipotens spūs prophetarum, i. spūs sanctus q̄ in pro phetis locutus est, qui vtiq̄ omnipotens dñs, & omnipotens deus est, misit angelū suū ostē dere seruis suis q̄ oportet fieri cito. Itē sicut vel qua intentione illic dixerat: Beatus qui legit & qui audit verba prophetiæ huius, & seruat ea, quæ in ea scripta sunt, tempus enim prope est, ita & eadem intentione vel sensu, dicit hic: L Et ecce venio velociter. Beatus q̄ custodit verba p̄phetiæ libri huius. ¶ Hæc vtiq̄ in persona loquitur dñi Iesu, qui vtiq̄, quis morā fa cere videat, velociter venturus est, & adimpletur verba p̄phetiæ libri huius. ¶ Itē, sicut ad commendationem libri in initio p̄sonam suā semel & itē: ac tertio diligenter expresserat, primo dicens, & significauit mittens per angelum suum seruo suo Iohāni, q̄ testimonium perhibuit verbo dei, & secundo Iohannes, inquit, septem ecclesijs, q̄ sunt in Asia: itemq̄ tertio dicens: Ego Iohannes frater vester, & particeps in tribulatione, & c. Ita & hic p̄sonā suā bñ de ecclesijs Chri meritam euidenter exprimit: L Et ego, inquit, Iohannes, subaudi sum, qui audiui & vidi hæc. ¶ Igit̄ quisquis sanctos prophetas recipis, in quib' vel per quos spūs sanctus locutus est, & euangelium verbi dei, qd̄ scripsit Iohannes, recipe & hæc scrip tu ra, quia spūs prophetarū misit angelum suum ostēdere hęc seruis suis: & qui audiuit & vi dit hæc, ipse est Iohannes. L Et postq̄ audissem & vidiſsem cecidi vt orarem ante pedes an geli, q̄ mihi hæc ostendebat, Et dixit mihi: Vide ne feceris, cōseruans tuum sum & fratru tuorum prophetarum, & eoz qui seruant verba libri huius: Deū adora. ¶ Hoc iam primo & se cundo factum & dictū est. Primo, videlicet vbi ostēderat illi angelus damnationē meretricis: & nunc secūdo, vbi ostendit ei beatitudinē gloriose ciuitatis, ac perinde satis cōfirmatū est, neminem p̄ter deum debere adorari, hoīem in ore duoz aut trium tem stium stabit omne verbum. L Et dicit mihi: Ne signaueris verba prophetiæ libri huius, tem pus enim prope est. ¶ Ab hinc vsq̄ in finem oīam persona dicunt dñi Iesu, & ex ore eius, p̄ phetia confirmat, vt non eam contēnere audeat quisquis vult esse dñi Iesu. Ne, inq̄, signaue ris verba p̄phetiæ libri huius. Quod vni Iohanni dī, omni q̄q̄ intelligētī mysteria libri hui us dī, vt non signet siue claudat, imo quantum potest aperiat, & expedit ad dīcationem & instructionem audientium, ea quæ in eo continentur, quæ tempus prope est, i. cito imple bitur, quod in eo scriptum est: Quod cum ita sit, quid amplius decernendum aut præcipi endum est? Sequit̄ ergo: Qui nocet, noceat adhuc: & q̄ in sordibus est, fordescat adhuc. Et iu stus iustitiam faciat adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. ¶ Ac si dicat: Cum tanta supplicia impijs, & tanta p̄mia reposita sunt pijs, quanta significat series huius libri, non dubitet impi us quin sufficiencia suis meritis rependantur, quantumcunq̄ noceat adhuc, & nō dubitet iu stus & sanctus, quin condigna sui meritis p̄mia retribuāt quantumcunq̄ iustitiam faci at, aut sanctificetur adhuc. ¶ Sed quomodo dictum putamus: Qui nocet, noceat adhuc: & q̄ in sordibus est, fordescat adhuc? Nunquid, quia noceat & fordescat, verba sunt imperatiua, iccirco nocere & fordescere ex voluntate creatoris habet creatura? Non vtiq̄ vult creator vt nocens aut sordida sit sua creatura, sed est quando curare debeat quid illa faciat, aut quan tum fordescat, sicut scriptum est: Secundum multitudinem iræ suæ non quæret. Quando il lud est? Nimirum q̄n is, q̄ peccator siue sordidus est, peccatorum & sordium suarum amore atq̄ defensione deum exacerbat. Tribus nanq̄ modis peccat, ignorantia, infirmitate, super bia. Si per ignorantiam peccat, & deus hoc p̄uidet, quia cognita veritate sit corrigendus q̄ quis ille est, subuenit ignorantia: deus, vt id quod verum est cognoscat homo ignorans & er roneus. Huius rei exemplum illud est: Venit autem deus ad Abimelech noctē & ait: En mo rieris propter mulierem quam tulisti, habet enim virum. Illo ad hæc dicens: Dñe, nū gen tem ignorantem & iustam interficies? Nonne ipse mihi dixit foror mea est, & ipsa ait, fra ter meus est: In simplicitate cordis mei, & mūditiā manuum meorum feci hoc. Dixit ad eū Deus: Et ego scio qd̄ in simplicitate cordis feceris, & ideo custodiui te ne peccares in me, & nō dimisi vt tangeres eā. Ap̄ostolus q̄q̄: ideo misericordiā consecutus es, & subuentū est il li superna miseratione, quia ignorans, inq̄, feci in incredulitate. ¶ Quod si p̄ infirmitatē pec ceter quis, q̄lis est ille, cuius in p̄sona loquit̄ idem Ap̄s: Condeletor legi dei secundū interio rem hominē. Vide autē aliā legē in membris meis repugnantē legi mētis meæ, & captiuū me ducentē in lege peccati, quæ est in membris meis. Infelix ego homo, q̄s me liberabit de corpore mortis huius: ḡra dei p̄ Iesum Christum dominum nostrum. Eiusmodi hominis peccatum patienter sustinuit deus, imo etiam dissimulat, sicut sapientia loquit̄ laudādo eius misericordiā: Misereris oīm dñe, & nihil odisti eorum quæ fecisti, dissimulans peccata ho minum propter pœnitentiam. ¶ Porro si cum superbia quis peccet, tradit eū deus, & dimit tit in desid̄e iuxta cordis eius immunditiā, & nō est vt dicas, quia voluntatis dñi est, q̄ ille no xius aut sordidus est, sed quia non curat deus de illo, qui talis est, & quia multum illi iratus est, &

Deut. 17.

Psalmo, 91.

Gen. 20.

1. Tim. 6.

Roma, 7.

Sapient. 11.

est, & secundū multitudinē iræ suæ non quæret. Talem vtiq̄ illum intelligi oportet, de q̄ hic dicit, qui nocet noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc, maxime quia non dixit, q̄ nocuit, noceat adhuc; & qui in sordibus fuit, sordescat adhuc; sed q̄ nocet, inquit, & qui in sordibus est. Hoc enim idem est ac si dicat: Qui studium nocēdi habet, & suas amat sordes pertinaciter, nemo postq̄ audierit illum semetipsum defendente, & eas quæ in hoc libro scriptæ sunt, plagas contemnit, quicq̄ boni de illo speret, quia scriptum est: Sup̄ tribus sceleribus, & sup̄ quatuor non conuertā eum; quia postq̄ tribus sceleribus trāscursis, ad quartum quis peruenerit, iā non est spes conuersionis. Primum scelus est, sordes criminum mente ac voluptate tractasse; secundū scelus, easdem sordes actu perpetrasse; tertium scelus, sordes in consuetudinem duxisse; quartum scelus est, easdem sordes defendere. Noceat igit̄ q̄ nocet, & sordescat adhuc qui in sordibus est; quia non curat deus de illo, & iuste derelictus est; quia non utcunq̄ sorduit, sed sordes suas superbe defendendo in sordibus est. **E**contra qui iustus est & sanctus, i. q̄ bonum iustitiæ, & sanctitatis studium habet, adhuc iustitiam faciat, & adhuc sanctificet, bene pudente deo, quatenus non ante de pēnitenti migrat seculo, q̄ corona eius perficiat, & mansio illi in domo patris eius, meritoq̄ gemmis atq̄ margaritis perorne tur. Hoc p̄missio vt qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est sordescat, & iustus iustitiā faciat adhuc, & sanctus sanctificet adhuc, continuo sequitur: **E**cce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuiq̄ secundum opera sua. **N**imisi sic loquitur, vt bene sibi conscius quod magnæ sit fortitudinis, & inexhaustæ facultatis ad puniendum noxios, atq̄ sordidos, quātumcunq̄ nocuerint, quantumcunq̄ sorduerint, nihil minus à suis meritis tormenta recepturos, & ad remunerandum iustos & sanctos, quantumcunq̄ iustitiā fecerint, quantumcunq̄ sanctificati fuerint nihil minus à suis meritis p̄mia recepturos. **A**it ergo: **E**cce venio cito, & merces mea mecum est. Quāuis seruo malo, noxio, atq̄ sordido, inebrianti se atq̄ percutienti conseruos suos, videat q̄ in tempora longa fiat hoc, ego dico quia ecce venio, cito venio. **E**t ne quis de mercede dubitet, merces mea mecum est. **N**on in manu altera, nō in potestate aliena, sed in manu mea, in potestate mea est, & dum venio, mecum venit in potestate mea magna merces vniuersa, ad reddendum unicuiq̄ secundum opera sua. **V**nde tibi tanta potestas, tanta sufficientia? **A**it: **E**go sum α & ω primus & nouissimus, principium & finis. **J**Ac si dicat: **I**nde manus mea non est inualida ad reddendū unicuiq̄ secundum opa sua, quia ego sum ante omnes, & ante secula deus, & post me nō erit alius, qd̄ intelligit̄ p̄ α & ω, quorum videlicet litterarum in alphabeto Græco, altera prima, altera vltima. **N**ā quid dixit, ego sum α & ω, exponit dicendo, primus & nouissimus, addendo etiam principium & finis, i. à quo omnis creaturæ principium est, & in quo creatura rationalis consummatur. **H**oc idem in initio libri dixerat: **E**go sum α & ω, principium & finis, & hic iccirco renouat, vt cetera iam dicta, ne q̄ adhuc dormitet, aut de ignorantia sese excuset, seu quasi vilem scripturæ huius tubam p̄ amore sordium suarum audire dissimulet. **E**t addit adhuc: **B**eati q̄ lauant stolas suas, vt sit potestas eorū in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem sanctam. **F**oris canes, & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & ois q̄ amat & facit mendacium. **N**imisi quia nuptiæ agni & sanctæ ciuitatis Hierusalem (de q̄bus haecenus splēdidæ demonstratæ sunt) nuptiæ sunt sanctitatis, & vt supra dictū est, non intrabit illuc inquinatum aliquid, soli illi beati sunt, qui lauant stolas suas, vt habeant vestem nuptialem, maxime vt sint lumbi eorum præcincti, i. ornatum habeant castitatis, non intentionē laudis humane, sed pro illa expectatione, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, i. vt frui possint vere vitali summæ diuinitatis visione, q̄ intratur per portas iustitiæ, quæ sunt portæ sanctæ ciuitatis. **S**anctam quippe ciuitatē illam opportune etiā hoc loco edixit subiungiturus. **F**oris canes, i. omnes stulti, qui ita reuertunt ad stultitiam, sicut reuertitur canis ad vomitum suum, & venefici qui hoīm vitam interficiunt venenis, & impudici, quos nullius pudet turpitudinis, & homicidæ, qui vtiq̄ humano sanguine sunt polluti, & in oculis dñi cruenti, & idolis seruientes, qui profecto nullam habent communicationem cum illo, qui vnus & solus verus deus est, & omnis qui amat & facit mendacium, quales maxime hæretici sunt. **H**æc omnia contraria sunt sanctæ ciuitati, & iccirco foris isti, inq̄, cui pro imperio fati est dixisse foris. **E**t continuo subiungit: **E**go Iesus misi angelum meum testificari vobis in ecclesiis. **J**Ac si dicat: **S**i huius libri autoritatē q̄ritis ego sum Iesus autor & dator huius Apocalypsis. **N**on est scriptura hæc à Iohāne, non est ab hoīe, neq̄ enim ab homine accepit illam, aut didicit, sed me reuelante, qui sum Iesus, & mittente per angelum meum, vt sicut omnes scripturæ diuinae autoritatis, ita & scripta hæc testificentur, & recitentur vobis in ecclesiis, atq̄ in canonico apice sint. **Q**uæritis quis Iesus ego sum, q̄ autoritate mea scripturam hanc volo commendatam esse ad testificandum in ecclesiis? **E**go sum radix, & genus David, stella splēdida & matutina. **J**Ac si dicat: **E**go sum ille Iesus, q̄ & dominus & filius sum David, qui secundum hominem passus & sepultus, mane resurrexi à mortuis, Nam qd̄ dñs, & creator sum David, quemad-

quemadmodū testat ipse dicens in sp̄: Dixit dñs dño meo sede à dextris meis. **I**ccirco radix, & quia filius David natus, vel factus ex femine eius secundum carnē; iccirco genus sum David. **E**t nunc quidem, qui diu in hoc viuentes per fidem ambulatis, stella vobis sum splēdida, & matutina, ex quo resurrexi à mortuis. **T**unc autem me solem habebitis, cū in ciuitatem talem, quam auditis, intraueritis; quam claritas dei illuminauit, q̄ nō eget lumine solis aut lunæ, propter hoc ipsum, quia illuminauit eam claritas dei. **L** Et sp̄s & sponsa dicit, veni. **E**t qui audit dicat, veni. **E**t qui sitit veniat, & qui vult accipiat aqua vitæ gratis. **J** Ego, inquit, misi testificari vobis hæc in ecclesiis, & cum hoc testimonio sp̄s singulorū vestrorū conscientias cōuenit & singulis vestrum dicit: veni. i. crede his q̄ hic testificant tibi. **H**oc foris sponsa, i. ecclesia, dicit ad aurem corporis, dum sonum literalem legendō ingerit, hoc intus ad aurem cordis dicit sp̄s, dum sensum suggerit ad intelligendum quod quicquid hic dicit, rationale verum, & fidele, atq̄ auditu dignum sit. **A**udiat vnusquisq̄ hunc spiritum sive sponsum, vt nonnulli codices habent, & sponsam dicentes: **V**eni. i. obaudiat vocantibus & sequat vocationem salubrem, vt introeat ad beatitudinem tam gloriosæ ciuitatis. **A**udies aut̄ siue obaudiens dicat, veni. i. non sua tm̄ salute cōtensus sit, sed operā det, vt proximū suū lucrari verba exhortationis & secum adducere possit. **E**t qui sitit, q̄ saluari desiderat, trāmo do veniat; q̄, videlicet flumen illud aquæ viue, qd̄ tibi ostensum est, nulli sitienti denegatur, sed q̄ vult accipiat; quia sola bona voluntas sufficit ad accipiendū aquam vitæ, quā gr̄a p̄parauit. **O**ibus datur gratis, tantummodo asit quæ sitor vel acceptor homo bonæ voluntatis. **S**equit: **L** Confessor ego om̄i audienti verba p̄phetiæ libri huius. **S**i qs̄ appouerit ad hæc, apponet sup̄ illū deus plagas scriptas in libro isto: **E**t si quis diminuerit de verbis prophetiæ libri huius, auferet deus partem eius de ligno vitæ, & de ciuitate sancta, & de n̄s, q̄ scripta sunt in libro isto. **H**æc p̄na dānationis sine dubio hæreticorū est, vt auferat pars eorū de ligno vitæ quod est Ch̄s, & de ciuitate sancta cœlesti Hierusalē, & de oibus bonis quæ cunq̄ scripta sunt in libro isto, & vt apponant sup̄ eos plagas, quæ scriptæ sunt in libro isto: quia videret ipsi sanctas scripturas corrumpunt, apponēdo quid de suo vel quippiā diminuendo, vt pote studiū habentes dogma suū cōstruere, cui quicq̄ repugnat in sanctis scripturis in nullis vellēt codicibus vsquā superesse. **S**atis ergo firmiter scripturā hæc defendit diuinæ & canonicæ debere esse autoritatis, cuius corruptorē, quocunq̄ ille fuerit, pari cū hæreticis damnatione pcutit. **S**tatisq̄ subiungit: **L** Dicit q̄ testimoniuū perhibet istorū: **E**tia venio cito. **J** Poterat dicere hic scriptor, dicit Iesus, sed dicere maluit: dicit q̄ testimonium perhibet istorū, vt pote hic in calce voluminis eo rotus intendens, vt librū istū autoritate diuinā, & sp̄s sancti veritate conscriptum defendat, & liberet à contemptu oim̄, p̄cauens id qd̄ futurū erat: videret licet ne auderēt stulti sacrā contēnere, siue reiiciendā iudicare literā, cuius nō capere mererent intellectuū. **E**tia venio cito. **Q**uod dixi iteꝛ dico, & repetens affirmo, quia venio cito reddere unicuiq̄ secundum opera sua. **D**ulce nimis, & desiderabile hoc est diligenti aīq̄, q̄ non hoc seculū, sed deū diligit, & grater vocē hanc accipit, q̄ aduētus dñi p̄pe sit. **R**espondet ergo confestim sponsa diligēs & casta dicēs: **L** Amen veni dñe Iesu. **Q**uodammodo leuat caput suū, iuxta illud euāgelicū: **H**is aut̄ fieri incipiētibz respicite, & leuate capita vestra, quia appropinquat redemptio v̄ra. **A**men ergo inquit. i. p̄missum tuum verum fiat, vt cito venias dñe Iesu, sciens suspiria mea dicētis: **H**eu mihi, quia incolatus meus plerumq̄ est habitauit cū habitantibus cedar, multū incolatus fuit aīa mea. **I**tē: **S**ituiūt aīa mea ad deū fontem viuū, qñ veniā & apparebo ante faciē dei. **D**eniq̄: vt faciē dñi videre desideremus, nō delectationi, sed potius dolori nobis sit locus peregrinationis huius, iccirco scriptor sic proloquit, qd̄ vult vt nos loq̄mur dicēs: **V**eni dñe Iesu, semp̄q̄ vt hoc dicere non dubitemus, parati sumus in occursum eius, iuxta illud: **E**t vos similes hoībz expectatibus dñm suum qñ reuertat à nuptijs, vt cum venerit, & pulsauerit, confestim aperiant ei. **S**equit saluatio vltima eadē qua prima: **L** Ḡra dñi n̄s Iesu Ch̄i cum oibus vobis, amen. **J** Sic enim in principio dixerat Iohannes septem ecclesiis, q̄ sunt in Asia: **G**ra vobis & pax, &c. **V**idelicet diligens do minum & dilectus dñi, & in principio & in fine, & p̄ omnem textum sermonis sui loquitur ex abundantia cordis gratiæ & dilectionē, quæ in ipso redundat, cupiens esse nō seorsum in paucis, sed communiter in oibus, maxime in eo, vt sicut Paulus q̄q̄ apl̄s optat, idipsum dicamus omnes, & schismata in nobis non sint, per gratiam, qua sumus redempti, Amen.

¶ IMPRESSA SVNT NVNC TERTIO, LVCVLENTIS-
SIMA hæc diui Ruperti abbas Tuitiensis (ante quadringentos ferme annos defuncti)
in librum Apocalypseos commentaria, CHRISTI IESV saluatoris nostri do-
ctrinæ maxime consona, & ex sacris duntaxat literis concinnata. Impensis honesti vi-
ri, Arnoldi Birckman. ANNO à natali Christiano M. D. XLI.

Psal. 139

Amos. 1.

Iohan. 14.

Luc. 12

Supra.

Math. 22.

Luc. 12.

Prover. 6.

1. Pet. 2.

Luc. 21

Psal. 139

Psal. 139

Luc. 12.

1. Cor. 11

RVPERTI
ABBATIS MONAS-
TERII TVITIENSIS. E REGIONE CO-
LONIAE AGRIPPINAE, ORDINIS SANCTI
Benedicti, uiri & uitæ sanctimonia, & sacra-
rum literarum peritia præclari,
de Diuinis Of-
ficiis,

LIBRI DVODECIM.

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
Anno 1557.

INSIGNIORVM SENTENTIARVM ELEGANTIORVM QVE DICTORVM COMPENDIOSVS INDEX, CV-

ius primus numerus paginas, A litera primam paginæ colūnam, B alteram, numerus verò secundus columnę versum demonstrabit.

A bigail ad Dauid orando præueniens, typum gessit ecclesie in sacrificio altaris	51. b. 25.	animalia in circuitu sedis dei sunt catholici doctores	171. b. 33.
abraham primus, ioseph nouissim. in linea Christi	37. b. 18.	animæ sanctorum in celo iam nunc consolantur	50. b. 17.
abraham abq; baptismo Christi cœli ingredi nõ potuit	94. b. 23.	anima fidelis non solum per uerbum, sed & per spiritum sanctum concipit & impregnatur	145. a. 30.
accidentia in deum non cadunt	161. b. 15.	anima iquam sponsi, quomodo allicitur in amorẽ dei	147. a. 10.
adam incidit in latrones, descendens de Hierusalem in Hiericho	94. b. 36.	anima arreptitij hominis non substantialiter recipit in se demonem	148. b. 29.
adam genuit filios & filias ad imaginem suam	95. a. 47.	anima iusti, & angelus bonus tria habent in se, que sunt effigies trinitatis diuinæ	166. a. 11.
adæ filij iuste damnati & exules	95. b. 20.	antiphona ad introitum missæ, antiquorum patrum expectationẽ significat	8. a. 17.
aduentus domini quatuor complectens dominicas	25. a. 41.	anulum duas ob causas portat Episcopus	7. a. 7.
aduentus dominica prima primũ Christi aduentũ celebrat	26. a. 8.	apostolorũ metus & silentium a pascha usq; ad p̄tecostẽ	5. a. 25.
aduentus Christi (secundus), sicut fur in nocte	104. b. 19.	apostoli sunt cœli enarrantes gloriam dei	39. b. 8.
aduentus ille tremefaciet terrenos, sicut angelus milites circa sepulchrum	105. a. 19.	apostoli post ablatum sponsum semper in fetu & icunio erant	48. b. 23.
ægypti rex diaboli typum gessit	34. b. 43.	apostolorum fuga & silentiũ significatur silẽtio campanarum & horarum regularium	79. a. 13.
ætas prima ecclesie in adam, qui reparationis sue oraculum accepit	45. a. 29.	apostoli quomodo dicuntur filij excusorum	9. a. 22.
ætas Christi in mysterium trinitatis est annorũ 33.	103. b. 40.	apostoli octauo die pasche fuerunt iterum simul, nõ quidẽ in Hierusalem, sed in Galilea in monte Nazareth	108. a. 20.
anastasia sancte & nobilis matrone Rom. passio	39. a. 40.	apostoli exploratores fidei & ueraces	115. a. 8.
agon & passio domini pendens in cruce, spirat in missa	18. a. 22.	apostoli quoq; ianuis clausis extierunt carcere	11. b. 21.
agnus dei in missa, memoria est ascensionis dominicæ	19. a. 30.	apostoli quomodo dicti sunt os lampadis	124. a. 29.
agnus Christus diabolum uicit, non lex aut decem præcepta decalogi	66. b. 21.	apostoli uiderunt Christum post resurrectionem eius die octauo in Nazareth in domo Marie	125. b. 21.
allegoria de seruo abrahe, quæ rite sponfam filio dñi sui 96. b. 28		apostoli post passionem Christi separati & eieci erant 128. a. 28	
allegoria de oculo inter sponsum & sponfam	145. a. 25.	apostoli baptizati sunt in morte Christi, confirmati uero spiritu sancto de celo	141. b. 7.
alleluia est quoddam gaudij stillicidium de superne Hierusalem diuitijs	10. a. 7.	apostoli uere diuersis linguis & scripserunt & loquuti sunt 152. a. 22.	
alleluia significat æternum angelorum & electorum conuiuium	10. a. 11.	apostoli longè aliter quàm babylonij turrim edificauerunt 152. b. 25.	
alleluia cur tempore paschali magis frequentatur	10. a. 24.	aqua, populus Christianus, frumento Christus in arxymis denotatur	22. a. 35.
alleluia post graduale cantatur, quia iubileus quidam est consolatio uis future	10. a. 29.	aqua ex latere Christi profluxit, prima suit origo baptismati	78. b. 37. & 84. b. 29.
alleluia non omnis laus dei dicitur, sed Christus, deinde etiam ecclesia	44. a. 21.	aqua illa cur sanguini sociari debuit	85. a. 18.
alba, uestis longa & stricta, logè aliud quàm tunice pellicæ primorum parentum significat	5. b. 30.	aque mara per lignum crucis potabiles factæ sunt	87. a. 21.
altare sacrificij missæ, sacrarium est propiciationis	4. b. 27.	aque baptismi, fluius dei, letificans ciuitatem	100. a. 16.
altare signum uisibile fidei	22. a. 39.	aqua benedicta cur diebus dominicis super populum aspergitur	106. b. 28.
altare præminet in templo, sicut Christus in corpore ecclesie	78. a. 12.	aqua de templo egrediens a latere dextro, quomodo intelligitur ibidem	
altaria cur uino & aqua lauantur tempore passionis dñi	78. b. 30.	arca testamenti & ecclesiã & corpus Christi designat	125. a. 24.
aman affectans adorari, diaboli typum gessit	53. b. 9. & 69. a. 12.	archiepioporum origo & patriarcharum differentia	7. a. 43.
amicus caput sacerdotis obnubens, carnem Christi significat	6. b. 31.	archiepiopus remen in Francia cur primati obtinuit	7. b. 34.
amor diuinus in seipso substantia est, in hominibus accidentale donum	163. a. 29.	arrius fatue cõumeliosus deo, negãs ei generare sibi simile, quod deus creaturis concessit	164. b. 44.
angeli in scala iacob descendentes & ascendentes quid significant	36. b. 24.	arrius animalis homo, defluxionẽ ex carnali generatione fingens ibidem	
angeli etiam habent causam ut gratulentur super incarnatione uerbi	136. b. 21.	ars humana potest sine defluxione sui communicari, quanto magis ars & sapientia dei sine paternæ substantiæ defluxione natura est	
angeli an in aduentu iudicis tremant an non	139. a. 11.	arundo in manu domini quid mystice designat	84. a. 16.
angeli dicuntur sancti predicatores uerbi dei, & hi tremet ibid.		asina seu pullus asinæ genus humanum significat	26. a. 1.
animalis uita in corpore domini consecrato non adest, nec prodesset	16. b. 30.	auditores uerbi & nõ factores cui assimilantur	133. b. 48.

INDEX

august. Gregorio missus, primus Anglorum Archiepiscopus Cantuariensis 7. b. 57
august. de miraculo quod Petronie contigit 115. b. 43
august. de 7. gradibus cognitionis dei per 7 spiritus dñi 117. b. 6
aurum et argentum in templis quomodo gratum deo est 22. b. 16
azyma tam ex euangelio, quam ex legali auctoritate profecta sunt 21. b. 8
azyma non sunt abolenda, quia optimam habent significationem ibidem
Balsam. et olea prerogativa 72. a. 40
baptismus sollemnis in die pasche, non Epiphaniæ fieri debet 41. a. 7
baptismus Iohanni longe minoris virtutis fuit quam Christi ib.
baptismus septiformi spiritu presfiguratus in 7. lotionibus Nazarianis 54. b. 8
baptismus adori preparatio ad baptismum per 15. dies ieiunij 57. a. 50
baptismo passionis baptizatus est Christus 84. b. 31
baptismus sacramentum in mari rubro presfiguratum 85. a. 46
baptismus lactosam facit commutationem duplicis mortis nostræ 92. a. 30
baptismus liberat a morte anime, non corporis ibidem
baptismus nosse ritum est, sicut in cruce d latere Christi profusus 101. a. 35
baptismus simul tunc baptizavit 93. a. 56
baptizati passione Christi sunt omnes apostoli alijq. tunc credentes 94. a. 9
baptizati sunt super mare uirtutum 100. a. 38
baptizati cur datur calcamentum & uestis candida 101. a. 35
baptizati spiritu sancto, & accipere spiritum paracletum idem sunt 130. b. 1
baptismus sollemnis in die pentecostes ad exemplum sancti Petri 142. b. 28
baptismus effectus est in spiritu sancto est ibidem
baptismus Christi etiam a puero celebratus reiterari non debet 144. a. 57
baptismus Iohannis non fuit in spiritu sancto sicut baptismus Christi 144. b. 2
baptismus extra ecclesiam baptismus quidem est, sed sine gratia 156. a. 44
benedicam. anno in missa quomodo differt ab Ite missa est 19. b. 17
benedictus pater monachorum, spiritu omnium iustorum plenus 113. b. 17
berengerus abbas sancti Laurentij Leodiensis, sub quo monachus erit Rupertus 115. b. 20
bethania domus obedientie, gentium populum significat 52. a. 31
bethania a Hierusalem solum quindecim stadys distat 62. a. 16
bethleem typus ecclesie in qua natus est homo Christus 39. a. 34
betrus, quem duo in uelto portabant, Christum significat 114. b. 47
Bleues secum uiam clamans ad Iesum, genus humanum representabat 47. a. 23
Cecus a natiuitate itidem genus humanum significat 57. b. 47
cerei flammanes gaudium in ortu saluatoris significant 84. a. 23
cerei ad locum euangelij simul cum thuribulo cur portantur 10. b. 20
cerei paschalis benedictio a Zozimo papa instituta 90. a. 30
cervus ille Christi typum gerit ibidem
ceteri laudes propter Christum fiunt ibidem
ceremoniarum institutio in obsequium & mysteria Christi ibidem
ceremoniarum causas nosse expedire ibidem
ceremoniarum operari non sine fructu sunt, etiam si causas ignorant ibidem
calice Christus dedit pater auct. non ira, gratia, non uindicta 6. a. 11
calumnia in euangelistis tanquam contrarios adinuit 105. b. 17
campane nunc populum conuocant, sicut olim tubæ 43. b. 54
campane predicatores designant 4. a. 15
campanarum classicum trinum in diebus festis 4. b. 12
campane cur non sonant tempore passionis domini 77. b. 30
candele accense, que portantur in festo purificationis, quid significant 42. b. 8

candele multe in matutinis tribus diebus cur extinguuntur 76. b. 33
canonici sacri mysteria nullis uerbis sufficienter explicari possunt 15. b. 50
cantus Tetrardi garrulitate concinnus, sicut a laude matutina 109. b. 15
cappæ superindute futuram corporum immortalitatem significant 24. a. 19
carnalium tunulutus in ecclesiam 173. a. 33
caro Christi, sicut granum frumenti, crecit in altari, fructificat in membris, ac mundum uniuersum impleuit 17. b. 7
casula, uestis integra & undiq. clausa, ecclesia significat 6. a. 42
charitas est oculus cordis, quo qui caret cæcus est 47. b. 3
charitas facit homines uenire ad dei similitudinem 170. b. 22
charitas fratrum, bonum maximum 179. b. 43
chrismate unguendum primum Moyses instituit 71. b. 44
chrismate nunc omnes Christiani, olim reges tantum & Pontifices ungebantur ibidem
chrismate consignare episcopis proprium 72. a. 9
chrismate unguere baptizatos non in fronte, sed in uertice, presbyteris concessit B. Syluester 72. a. 15
chrismate non signatur frontes in die cœne domini 72. b. 23
christus in missa presentialiter exhibetur non in umbra, sed in ueritate, non in figura sed in re 4. b. 34
christi uita continua pro nobis & perper oratio fuit 19. b. 20
christus abiturus hinc in sacrarium cœli, sacrificij ritum instituit 15. b. 54
christ. cur ultra scripturâ aliâ nobis sui memoria reliquit 17. a. 35
christus, ut homo, nos reconciliat, ut deus, abfoluit 19. b. 13
christus feria prima, id est, die dominica die natus est 85. b. 43
christus cur nocte natus est ibidem
christus re promissus est ad Abraham homo, ad Dauid rex, ad Ioseph d. 83. b. 40
christus cur die dominica nasci, sed feria sexta concipi ac partu uoluit 38. a. 29
christus dicitur primogenitus uaria ratione 38. b. 35
christus rex, cui humanitas est corona glorie, diadema pietatis 39. a. 16
christi nomen est accelera, spolia detrahe 40. a. 8
christus per baptismum non querebat renasci, sicut nos 41. a. 43
christus a baptismo per annum sine discipulis fuit 41. b. 36
christus in baptismo non sanans presfiguratus est per angelum piscine 52. b. 19
christus ut rex & sacerdos tuba clangorem dedit 62. a. 6
christi passio magno est exemplo iustis, ne moucant, dum prosperant mali 68. a. 17
christus uenit in uelutis uestibus de Bostra 69. b. 53
christus propter nos factus pauper, pro nobis orauit 70. a. 43
christus nos gratis redemit gratis uendit 70. b. 55
christus in ultima cœna primum sui sacerdotij officio functus est 71. a. 33
christus in die cœne immutauit uultum suum, id est, sacrificandis ritum 74. a. 22
christus quomodo nobis in cœna ministrat 74. b. 53
christus est altare de terra, quod tempore passionis nudatum est 78. a. 10
christus cum gustasset, noluit bibere propter mysterium 83. b. 34
christus bis immolatus est, primo sui manibus in cœna, deinde ab inimicis in cruce 87. b. 24
christus in cruce hyssope aspersit, & lauit omnes retro fideles eo tempore credentes, & emisit uinctos de lacu 93. b. 50
christus sol ueris animas in limbo, uelut specularia illuminauit 104. a. 25
christus matri sue ante omnes apparuit resurgens 110. a. 4
christus cur non statim post resurrectionem ascendit 114. a. 2
christus mystice piscis est affus, hic quidem genis passionis, in celo autem igne amoris in conuiuio beatorum 122. a. 9
christus est pastor bonus substantia liter, non ex accidentalibus dono 129. a. 11
christus 129. b. 11

INDEX

christus per mortem abiit rogaturus patrem ut det paracletum 130. b. 55
christus in terris rogauit patrem pro nobis, in celo non rogat sed dat 132. a. 7
christus quomodo in cœlis interpellat pro nobis ibidem
christus & spiritus sanctus non locuti sunt a semetipsis 132. b. 51
christo mox ab initio conceptus sui data est omnis potestas 135. a. 42
christus quomodo petijt clarificari clarite quam habuit ab initio 135. b. 57
christus uinculum societatis inter creatore & creaturâ 136. b. 7
christus secundum humanitatem sedet a dextris patris 139. b. 7
christus ascendit super cœlum cœli ad orientem ibidem
christus duo, id est, duas naturas habet, sed non duos, id est, duas personas 166. b. 21
christus sicut sedens in equo, non due persone sunt 167. a. 12
christi filij dei, maxima dignatio, qua pro inimicis suis assumptus est 170. b. 3
christus humilitatem & charitatem non docet præcipue ibid.
christus boni regis officium gerit, dum prior ipse adimpleuit mandata ibidem
christus restituit nos in antiquum statum, salua iustitia 171. b. 3
christiani die passionis domini cur gaudere non debent 80. b. 4
christianorum triplex unctio, prima in baptismo, secunda in confirmatione, tertia in die iudicij 141. a. 48
cimeres cur super capita spargimus 48. b. 42
circumcisio non aperuit ianuam regni coelorum, sicut baptismus 93. b. 18
coccinea chlamys designat geminam dilectionem dei & proximi 127. b. 4
codices euangelici cur auro argentoq. & gemmis ornati 83. b. 47
cognitio dei est per amorem, qui est spiritus sanctus 145. a. 55
cognitio patris & filij per spiritum sanctum, uera est consolatio ibidem
collece secundum orationes Christi dicuntur 8. b. 33
columnæ ignis, quam ceruus præ se fert, mysteria 90. b. 24
communicantes unum sunt corpus ecclesie, sicut ex multis granis 15. a. 45
unus panis 15. a. 45
confidendi non est in hominib. sed in solius dei testimonio 53. b. 26
consecratio panis & uini in corpus & sanguine christi 15. a. 6
consecrationis uerba sunt uox uerbi incarnati, uox æterni principij 16. a. 36
consecratio olei pro infirmis aliter fit, quam chrismati 73. a. 11
conuulium trinitatis magnum & profundum in creatione hominis 154. b. 15
consolatio ecclesie super absente patre 26. b. 50
consolatio superne Hierusalem, in dominica letare 51. a. 23
conuiuium diuine cognitionis in scripturis, quinq. panibus presfiguratum 50. b. 49
corpus christi unum idemq. in celo & in altari 15. a. 31
corpus unum Christi, unumq. sacrificium in omnibus missis ibid.
corporale altaris, cur lineæ potius quam sericis esse debet 23. a. 52
corrigam calcamentum Christi soluere, nullus sanctorum potuit 31. b. 37
credere in Christum plus est, quam credere Christo aut Christum 147. b. 48
credens discipulus Pauli, Moguntie & Colonia primus Christum prædicauit 7. b. 47
crucis signum in locum ueteris lamina aurea successit 7. a. 20
crucis signi & pulchra præconia 7. a. 22. 83. b. 8. 87. a. 27
crucis frontes signare, Episcopis proprium est 7. a. 46
crucis signacula super sacrificium altaris non uane fiunt 18. a. 43
crucis due, que pinguntur ad latus calicis, quid significant ibi.
crucis pulchra mysteria 83. b. 12
crucem portantibus in parasceue cur responderet latinæ & Græcæ, non autem Hebræicæ 86. a. 20
crux Christi non fracta sed integra quid significat 84. b. 10

curiosa questio, ubi & quomodo sit in celo corpus Christi 129. b.
Anelia exaltatio per humilem orationem 177. b. 50
dauid coram Achis spumans, uelut infaucis, Christi typum missam instituentis gerebat 4. b. 36. & 74. b. 23
dauid in typum Christi, sacerdotis agebat officium 74. b. 20
dauid primus regum præcipuus prophetarum Christum presfigurabat 48. a. 10
dauid in persecutione Saul gessit typum Christi in multis 135. a. 51
dauid in peccato suo grande presfigurauit mysterium 160. a. 13
decidentes in pace quamlibet uirtuosorum uenturum iudicem timere debent 138. b. 40
deposuit potentes de sede, scilicet scribas & phariseos, Et exaltauit humiles, scilicet apostolos 29. b. 14
descensus in egyptum, figura est lapsus Adæ 34. b. 47
deo cuncta creata ad nuntium obediunt 117. b. 14
deus ex beneficij suis glorificandus 146. b. 15
deus solus immutabilis & sine materia 135. a. 17
diabolus auctorem damnationem habet ex lapsu hominis 4. b. 52
diabolus per ora impiorum magicæ arti ascriptus, que in baptismo geruntur 96. a. 29
diaboli inuidia homini plus profuit per Christum quam nocuit 137. b. 44
diaconus & subdiaconus cur non procedunt simul, sed unus post alium 84. a. 19
diacono euangelium lecturo cur datur benedictio 10. b. 11
diaconis stola atq. Dalmatica quid significant ibidem
diaconus, euangelium lecturus, cur ab austro uadit uersus Aquilonem 40. a. 32
dies cœne domini, missam in letitia, horas in tristitia peragit 73. a. 20
die cœne domini cur omnes ianæ ecclesie patent 74. a. 35
dies resurrectionis dominice duplici munere solennitas est inenarrabilis, inestimabilis ac infinitæ dignitatis 81. b. 39
dies, in quo eximus de terra Aegypti, Christus est 123. b. 55
dies rogationum a S. Materno instituiti 134. a. 46
dij plures esse non possunt 161. b. 13
dominica diei præconia 30. b. 6
dominica die & mundus creatus est, & Christus natus 35. b. 48
dominica die propter gaudij resurrectionis non ieiunatur 48. b. 4
dominica palmarum duas habet processiones 67. a. 2
dona & munera duas differunt 15. a. 37
duo ministri altaris, duo denotant testamenta, legem & euangelium 84. a. 30
duo cherubim, respicientes in propiciatorium, duo testamenta sunt 55. b. 3
due misse in nocte natalis Christi, propter duas eius natiuitates 37. a. 57.
due meretrices de puero contententes, synagoga & ecclesia 50. a. 35
due tabule legis, priores iudeorum lapideæ corda, posteriores gentium in Christum credentium integritatem significabant 58. a. 58
duo testes sunt pater & filius, sed non duo dij 61. a. 9
duo animalia, lex & prophetia, per Moysen & Heliam significata 60. a. 8
duo cæci a Christo sanati, duos populos gentes & iudeos significant 159. a. 51
duplex in bonis prælati spiritus, ut sint nunc zelo seruati, nunc mites, nunc in uirga, nunc in mansuetudine ueniant 134. a. 33
Ecclesia concinens Iuo Dauid in missa 5. a. 36
Ecclesia que quid cant, Christo præconatore didicit ibid.
Ecclesia offert uerbum dei, filium dei, nouum & uerum immolans sacrificium 12. b. 49
ecclesia est illa mulier magna amicta sole &c. ibidem
ecclesia est unum corpus Christi, maioræ habens plenitudinē gratiæ quam habent singuli 13. b. 13
ecclesia & Christus unum corpus, sicut uir & mulier una caro sunt. 17. b. 44
ecclesia 17. b. 44

INDEX

ecclesia in exteriori ornatu res inuisibiles imitatur 23.4.40
ecclesia regina est, que amicta uarietate uisibilium regit 23.4.28
ecclesia rectores maiori egerit consolatione quam alij 28.6.11
ecclesia ex iudeis dicitur filia Sion & filia Hierusalem 39.4.40
ecclesia etates ab adam usq; ad Christum 45.4.39
ecclesia comparatur mulieri parturienti 81.6.5
ecclesia de gentibus per Mariam magdalenam foris stantem significata 22.6.49
ecclesia de gentibus etiam per uanuchum aetiopem praefiguratur 123.6.4
ecclesia sicut luna, semper indiget lumine solis, id est, gratia spiritus sancti 148.4.21
ego & pater unum sumus, hoc dicto Arius & sabel, conuincitur 64.6.83
elemosinarum odor, praefiguratus in unguento Mariae magdalenae 66.4.15
emittere spiritum tuum & creabuntur etc. 145.6.48
epiphania celebrata tres habet causas 40.6.41
epistola, uox legis est, apostolicas quoq; literas complectens 9.4.27
epistola super erogatio est proferens duos denarios, scilicet legem & prophetas ibid.
epistola sedendo, euangelium stando auditur 9.6.2
error est in uigore corporis & sanguinem Christi in sacrificio altaris 12.4.53
error Heluidij contra uirginitatem perpetuam marie etiam nobis propheta, magnus & uerus euangelista 38.6.13
esdas iustitiae priuilegium in uerbis habet & factus 32.4.1
euanglij maiestas legem & prophetas literasq; apostolicas praecellit 9.4.50
euangelium cur in sublimiori loco legi solet 10.6.30
euangelium est summa uenerentia audiendum est 11.4.4
euangelium est unum que in missa dicitur principale 11.6.7
euanglij in resurrectione Christi cur tacent de eius matre 110.4.8
euangelium secundum Marcum cur in die pasche legitur 111.6.49
eucharistiam sine fide sumens, Christum laenat & occidit 16.6.19
eucharistiam propter duas causas instituit dominus post coenam 163.4.4
exequie mortis domini in nocturnis uigilijs trium dierum 76.6.4
extendens calum sicut pellem 146.4.16
Faciemus hominem ad imaginem & similitudinem nostram 168.6.17 & 167.4.56
fenestra in latere Arce quid designat 125.4.18
feria quarta & sexta ad sabbatum cur magis quam alij dies ieiunio designantur 28.6.42
fides sine operibus mortua 127.6.20
fides sola non sufficit nobis ad salutem 128.6.20
fides apostolorum ante aduentum spiritus sancti erat infirma 155.4.39
fides apostolica est inania ad uilem Christi 156.6.5
figure morales non adolentur, sicut figure promissionum 23.4.28
filij prodigij ornamenta in sacerdotibus que a Christo accepit 7.4.44
filij quomodo portant iniquitatem patrum 95.6.27
filium dei cum humana natura ascendens ad patrem, non facit quater narium 167.4.18
fimbriae, stola & manipuli bonorum operum per uerantia significat 9.6.26
flumen aque uiuae quid est 149.4.3
forma uerborum in baptismo, maxime uirtutis est 144.4.8
frater iunior in parabola, populus gentilis, senior populus iudaicus 101.6.13

Galilea dicitur etiam locus in templo ubi suprema statio proiectionis terminatur 67.4.27
galilea transmigrationem denotat 108.4.2
galilea & prima & ultima Christi praedicatione habuit 109.4.10
genus cur non fleuimus tempore Paschali 113.6.32
gregorius antiphonarum uentorum & canonum auctor 20.4.16
gregorius stationum urbis ordinator 28.6.19, 26.4.57
gregorius scripta digito dei dictante concepta sunt 28.6.35
gregorius diuinarum officiorum ordinator 43.6.39
gregorius deuotio erga S. Andream 114.6.5
gregorius atauus, Felix quartus, Pontifex Romanus 113.6.9
gregorius ex monacho factus Pontifex Romanus 113.6.9
gloria in excelsis deo hymnus angelorum, a Thelephoro missa ad ditus 20.4.30
gloria patri cur taceatur tempore passionis domini 62.6.13
graduale, poenitentiae lamentum, cantus asper & grauis 10.6.35
graduale infra pentecosten cur non canitur ibidem
graduale a gradibus humilitatis dicitur in conuale plorationis ibidem
graduale propter baptizatos prima hebdomada paschae cantatur 112.4.16
graeci de azymis Romana ecclesia nimis pertinaciter resistent 20.6.48
gracia heresibus fermentata ibidem
graeorum inepta ratio pro fermentato, tumidus Mariae uterum ibidem
gratia spiritus sancti non datur in Eucharistia nisi solus 21.4.13
hereditas in testamento Christi est paracletus in remissionem peccatorum 73.4.26
hereticos erroris stercorea foetore pascent 14.4.56
heretici instar achis, semper dicunt. Quomodo est heretici, uulpeculae, uinam domini demolentes 115.4.44
heretici dicentes corpus Christi resurgens phantasticum ibidem
hereticorum per miracula confutatio 117.4.44
heretici loquantur a semetipsis, ideo loquuntur bella & scandala 133.6.3
heretici suam, catholici dei gloriam quaerunt 156.6.46
heretici lupi rapaces 17.4.412
hebdomada passionis domini breuis decursum 24.6.25
helias Christi, Helix eius apostolorum typum gessit 134.4.13
helix bene perijt, ideo duplex factus est in eo spiritus uib.
hester temperantiae speculum 181.4.65
hieremias & dicitur & factus pass. Christi praefigurauit 62.6.38
hieroboam, typus hereticorum 180.6.44
hierusalem caelestis, in qua plenitudo est gratiae, torrens uoluptatis & carnis ignis plenus & indeficiens 141.6.22
hodie genui te. in eternitate enim semper hodie, id est, praesens est 38.4.49
hominem cur deus permittit per serpentem decipi 81.4.59
homo feria sexta conditus est & redemptus 80.4.11
homo ad imaginem & similitudinem dei creatus 97.6.20
homo ad loquendum tardus esse debet, ne scilicet loquatur a semetipso 132.6.41
homo cum omni creatura participans dicitur minor mundus 136.6.26 & 140.6.26
homo Christus in communionem trinitatis sine per sonarum augmento admissus 137.4.19
homo Christus quomodo habet omnia cum trinitate sibi communia 137.6.19
homo post lapsum per Christum maior factus est, quam antea fuit ibidem
homo in solis naturalibus miser & egenus 145.4.4
homines nimis ingrati, traduntur in reprobru sensum 146.6.40
hominis est preparare animum, domini autem, gubernare linguam 147.6.14
homo non potuisset melius condi quam conditus est 168.4.25
horae canonice non omittuntur nisi a uacuis & ingratis 14.6.3

INDEX

horae canonice pro beneficijs dei uehementer sunt gratiarum actio nes 2.6.27
horae canonice initium & finem in deum referunt 2.6.27
horae canonice cur per triadum passionis carent initio & fine ibidem
hostia altaris plenitudinem diuinitatis & gratiae continet 13.4.54
humanoformis, haeretici, deo humana membra tribuentes 139.6.7
humanoformiorum ridiculum signentum 165.4.31
humana natura in Christo exaltata & immutata maxime 139.6.47
humana natura in Christo ante passionem ut aqua, post, ut crystallus ibidem
hymnus angelorum, gloria in excelsis, propter pacem a Christo factam 8.6.22
hymnus trium puerorum cur sabbatis quatuor temporum cantatur 30.6.43
Iacob, seruiens pro Lia & Rachel, Christum praefigurabat 6.4.14
Ieiunium quadragesimale, decima totius anni 48.6.7
ieiunium primitiue ecclesiae multo prolixius fuit quam nunc est 157.4.20
ieiunium aetatis in hebdomada pentecostes 157.4.20
ieiunium non contrisistat solennitatem spiritus sancti ibidem
iesus filius uerae Christi typum & nomine & opere gessit 99.6.35
ignis per triadum ex lapide quod crystallus quid significat 77.4.43
ignis, quem Christus uenit mittere in terram, spiritus sanctus est 150.6.41
ignis multum effectus & commoluitas ibidem
ignis inuisibilis, quomodo differt a uisibili 151.6.16
imago dei semper mansit in homine, sed non similitudo 97.6.16
imber matutinus & serotinus, doctrina est euang. 158.4.21
incarnationis mysterium diabolo fuit occultatum 135.6.39
incausum altaris significat corpus Christi in igne spiritus sancti repletum 8.6.3
incausum, quod imponitur cereo paschali quid significat 91.4.55
in signa passionis Christi, omnia in scripturis praedicta 62.4.51
inspiratio diaboli appetuerunt adam & eua esse sicut dii 170.4.27
instructio nostra ex figuribus ueterum hystorij 114.6.3
intento Christi sacramentum corporis & sanguinis sui instituentis 17.4.5
intento euangeliste in texenda linea Christi 37.4.40
iob demonstrat, scientiam esse causam effectiuae lucis poenitentiae 121.4.52
iohannis euangelium de passione domini legitur in die paschae propter duas causas 82.6.51
ionas putatur filius Sareptanae fuisse, quem suscitauit Helias 60.6.10
ionas Christi typum gessit quando fluctibus maris se tradidit 64.4.28
iosaphat regis historia, cur in uigilia natiuitatis legitur 32.6.14
iosaph cur permissus est unenudari in aegyptum 34.6.20
iosaph nutritus Christi, superius schale gradus, cui inmixtus est dominus 36.4.37
iosaph unenudatus a fratribus suis, typum Christi gessit 34.4.1
irriguum superius, amoris inferius, timoris est fletus 119.4.41
iudei cur dicuntur Assyrii, id est, seipios dirigentes 33.4.1
iudei per Israel, gentes per iosaph significatur ibidem
iudei in fine seculi in Christum credidit sunt 40.4.51
iudeorum sanctificatio ante Pascha 61.4.51
iudei salces sunt ille, ad quas suspensa sunt organa cantionum 65.4.4
iudei coniuncti filijs Edom contra Christum ibidem
iudei dum timerent primum, irruit super eos nix 65.6.30
iudei promissiones & ritus suos ad terrana conuertebant 106.6.1

iudei irae & irix filij gentibus inuidet salutem 126.4.38
iudei per Thomam incredulum praefigurati sunt 128.6.41
iudei desertum dicuntur, quia deserentes deum, deserti sunt 129.4.56
iudei recusant uenire ad nuptias 179.4.4
iudith fortitudinis specimen 11.4.31
iustitia dei summa, quia propter adde culpam omnibus claudibatur regnum coelorum 96.4.2
iustus in principio est accusator sui 135.4.2
kyrie eleison omnes uniuersalis ecclesiae preces significat 8.6.7
Lapis iacob erectus in titulum, figura Christi lapis angulatus 37.4.19
Lateranensis ecclesia in nomine saluatoris & honore iohannis Baptistae Constantino imp. constructa 48.4.42 & 127.4.42
Lateranensis ecclesia cur ad Lateranas dicta est ibidem
Latus Christi in cruce apertum praefiguratum latere ad orientem 83.6.2
Latro in cruce, de latere Christi profusente aqua baptizatum est sicut omnis, quae tunc super terram uel subis terram erat, ecclesia 94.4.46
Laurentij mors preciosa, sicut sanguis Abel, clamauit in caelum 45.4.7
laurentius piscis magnus & assus 122.6.15
lazarus pauper, gentilis populi typum gessit 172.4.10
lazarus amicus Christi mortuus, qualem peccatorem praefigurabat 60.4.34
lazarus prima die nouae lune ante passionem Christi suscitatus 61.6.42
lectionibus praemittenda oratio, atq; petenda benedictio 3.4.43
lectionibus cur subditur, Tu autem domine, & deo gratias 3.6.1
lectionem epistola semper sequitur graduale, exceptis paucis diebus 70.6.59
lectiones matutinales noui testamenti a pascha usq; ad pentecosten 141.6.10
lectio libri regum post pentecosten 180.6.27
legati uictoris Christi, lacerantes sunt in baptizando 92.4.7
leo primus addidit in Canone, sanctum sacrificium immaculatum hostiam etc. 20.4.44
lex quomodo se habet ad euangelium & quomodo praedicti 9.4.17
lex uictoriae, quando fortis armatus debellatur 97.6.40
lex, sicut puer medicus 17.4.8
libri Salomonis praefigunt doctores ecclesiae in pace 180.6.51
liber iob contra tentationes legitur 181.4.6
liber machabeorum, uirtutum contra uitia pugnas refert 181.6.22
libri prophetarum deinde usq; ad aduentum domini leguntur ibidem
lignum scientiae boni & mali quid est 35.4.25 & 107.4.39
lignus malleolus in tabula ionas, Christum in cruce significat 78.4.3
linea Christi in Mattheo secundum descensum, in Luca secundum ascensum 36.6.54
linea Christi, uelut linea piscatoriae 35.4.8
linguarum diuersitas apostolis necessaria fuit 152.6.15
loqui a semetipso, & non loqui a semetipso, quomodo differunt dominus 133.4.8
lucas, uirtulus desertus, sanguineum Christi sudorem solus describit 69.6.11
luctus duplex, unus mortuorum, alter poenitentiae 120.6.6
luctus duplex, unus mortuorum, alter poenitentiae 148.6.7
Macedonius haereticus, eterni delicti reus 41.6.6
Maggi, gentium primitiae 35.4.6
mala deus praesciuit, sed non praedestinauit & 80.6.34
mandatum in coena domini duplex, lotionis pedum, & refectionis pauperum 75.6.55
manipulus dignos poenitentiae fructus significat 9.6.22
manna typus uerbi dei, ros, spiritus sancti 32.6.11 & 33.4.43
manna cur sabbato non computatur, sicut alij diebus 33.6.2 mansio

INDEX

mansio spiritus sancti per substantiam non est stabilis in mortalibus sicut mansio per fidem
manus sacerdotis oleo sancto pro clavis passionis Christi signate
marcus cur assimilatur leoni
mare utrum in circuitu sedis dei baptismi figura est
maria templum domini, sacrarium spiritus sancti
maria thalamos sanctitatis, trichinium diuini consilij
maria porta celi maxima
maria dicitur Hierusalem, dicitur etiam mons myrthe & thuris
maria regina angelorum, mater fidei nostrae
maria speculum humilitatis
martyrij baptismus maioris gratiae est, quam baptismus aquae
materia sacrificij duplex substantia est, diuina scilicet & terrena
matutinarum ratio & mysterium
matutine in triduo passionis cur non dicantur in silentio sicut hoc
maie noctis uigilie multa habent mysteria
mel de petra oleumq; de saxo durissimo, quid est
ministrari altaris cur in aduentu non utuntur consuetis uestibus
miracula duo, in testimonium Christi clauso prodeuntis sepulchro
miracula non contra naturam, sed supra naturam
misericordia & ueritas obuierunt sibi
missa ablata & frigidet, non memoria Christi & uniuersa charitas, mitila fiet fides, spes claudicans
missae decor cum tempore per romanum pontificem uarie adauctus est
missa dicitur, quia ad placandum deum ualens & idonea mittitur
monachi ueris festis diebus stant in albis
monachorum mons antiquus in mandato pauperum
mors & sepultura Christi, hora nona cum placentia
mors anime ex uindicta, mors corp. ex misericordia est
mors corporis potius optanda quam fugienda
morem corporis intulit homini pater misericordiarum in bonum eius
moysi intercessio profuit iudeis usq; ad occisionem Christi
moysi exemplo reuelat ecclesiarum debent se opponere pro peccati iudicatorum
mos antiquus circa baptizandos
mos ille rationaliter mutatus
mulier samaritana gentium populum praefigurabat
mulier samaritana, ecclesiam de gentibus praefignauit
mulieres per noctem ambulabant & Bethania ad sepulchrum
multitudinis credentium cor unum & anima una
mysterium incarnationis uerbi dei nullus sanctorum comprehendit
mysterium in tribus numeribus magorum
mysterium uerbi Christi ex aegypto in iudeam
mysterium refectionis quinq; millium de quinq; panibus
mysterium in moyse uirga uis etiam percussit
mysterium scrutinium in quarta feria post Letare
mysterium in resuscitatione pueri per Helisum
mysterium agni paschalis, quo uictus est Pharaon
mysterium in duabus ampullis ad altare deportatis
mysterium lotionis pedum, ne fordidis peccatis eamus ad altare
mysteria scripturarum per passionem Christi nobis

mysterium pasche in plenitudo
mysterium cerei paschalis accenti
mysterium uocationis discipulorum in Galileam post resurrectionem
nem domini
mysterium in statione passionis dominicalis
mysterium ueteris historiae de Esau & Jacob
mysterium historiae David, Iob, & Yrie
Atatoria Syloe, lauarii spiritus sancti, missi
nemo intrat cœlum, nisi baptizatus
nemo praeter Christum pro prima culpa Adae saluifice re potuit
nemo filiorum Adae sine peccato excepto Christo
neume plures ad unam syllabam in iubilo alleluia
niger habitus monachorum, salubris tristitia, humilisq; conscientiae signum
nocti paschalis mira praecognatio
noe inebriatus tyrum Christij gessit
noe in arca Christum praefigurauit & nomine & factio 12.4.41
noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem
nomen sanctae trinitatis quando coepit innotescere mundo
nomen trinitatis, a christo primum post resurrectionem expressum
nomen dei uiui signatum in frontibus nostris
nomen trinitatis sciunt etiam heretici & carnales, sed non significatum
nouem leprosi heretici mystice designant
nouem pascha in azymis sinceritatis & ueritatis
numerus lectionum in nocturnis non idem apud omnes
nuptias ne quis uisitet absq; ueste nuptiali
oblatio altaris publice salutis est legatio
oblatio benedicta, a scripta, r. a. cur dicitur
oblata, scilicet resurrectionis dominicae solemnitas
oleum sanctorum cur celebrantur
oblata beatitudo eadem quae prima
oblata paschalis cur celebrantur
oblata chorda in musicis eadem est quae prima
oculo anime in arca quid praefigurabant
odium diaboli contra filium di ab initio
offerenda significat salutem parturientis mulieris cruciatum
offerre debemus primo nos ipsos, & spiritualiter arietes bonos & hircos
officium cuiusq; pontificis in die coene domini
officium paschale transitum ad patriam & gaudia supernae Hierusalem insinuat
omnia que habet pater, mea sunt
omnia mea tua sunt, & tua mea sunt
omnis substantia creata subsaciet accidentibus, quia non est id quod est
operatio dei duplex, alia per filium, alia per spiritum sanctum
opera trinitatis circa hominem personis appropriata
operis profectus ex diligentia, que in diuinis est spiritus sancti
opera trinitatis in reparatione hominis personis appropriata
orationes nostrae cur concluduntur ita: per dominum nostrum Iesum Christum
oratio dominica in missa dicenda, a Gregorio primo est instituta
orationes pro omni statu ecclesiae: cur sunt in die parasceues
orando pro iudeis cur non slectimus genus
ordinationes sacrae in die dominica, aut uespere sabbati fieri debent

debent
ordinationes diuinis ieiunantibus conferri debent
ordo consecrationis episcopalis pius ac uenerabilis
organum pretiosum humanitatis christi a iudeis consecratum
organum scripturarum iudeis suspensa, nobis dulciter canunt
osculo iude infamatum est collegium apostolorum
ossa christi cur frangi non debuerit sicut ossa latronum
Pallium Archiepiscoporum humilitatis & sapientiae torques est
Pally largitio, est missio episcopi a sede apostolica ad metropolim
pallia in templi parietibus appensa significant gloriam ecclesiae in regno christi
panis & uinum in corpus & sanguinem christi transferuntur
panis non marian imprægnatum, sed ecclesiam significat
panis consecratus non significat, sed est corpus domini
panis uui, qui christus est, utilitas longe maior quam manne
panis submericus, panis est poenitentiae
panis uerus quomodo ad nos uenit per portas caeli
parabola de rege cum decem milibus occurrente regi, qui habet uiginti milia
parabola de diuie et stulto, dicente destruiam horrea mea
paralyticus mystice homo dissolutus absq; operibus bonis
paralyticum offerentes dominum prelati sunt
parascuae quid sit
parascuae sabbatum requiei
parascuae latinè coena pura
paschalis solemnitas tres praecipue cause
paschale gaudium etiam ex praecedenti ieiunio ampliat
passio domini uarie commemoratur in missa sub actione
passionis dominicae breuis & pulchra commemoratio
passio christi cur non celebratur cum gaudio, sicut passiones martyrum
pastores animarum quomodo uigilare & annuere debent
pater meus usq; modo operatur
pater in angelis & hominibus alia per filium, alia per spiritum sanctum operatur
pater in diuinis substantialiter est uita
pater in diuinis non sterilis est in se, qui omnia fecundat
pater generando filium, nihil de substantia sua diminuit
paulus dux uerbi praecipuus & seminator uerborum
paulus magnus & mirabilis catechizator orbis terrarum
paulus ministrorum primus atq; fidelissimus
pauperibus recte datur, sed ob id non minus exornandus est cultus dei
pauperes praefigurantur in pedibus domini, unguento marie unctis
paulo maxime aperuit deus scripturas
paulus luxit non lugentes, & per scientiam lugere docuit
pax domini in missa, nuncium resurrectionis christi est
pax oculum in missa significat reconciliationem nostram per mortem christi
peccatori oculo oleum misericordiae, publico poenitentiae cauterium adhibetur
pedum pontificis ornatus quid mystice designat
pedum lotio exemplum humilitatis
pedes quotidie lauare oportet
pentecostes, id est, 50. dierum uera computatio
pentecostes solemnitas duas habet causas
pergrinantium in hac uita non plenum est gaudium
permissio diuina irprehensibilis
petentes a deo ut exaudiantur, similes esse debent apostolis

INDEX

petrus & paulus Romam christo subiugarunt
petrus rectorum ecclesiae & praecipuus
petrus post christum primus & princeps ordinationes sacras celebrouit
petrus primus uidit & confessus est salutare dei nostri
petrus in magno corpore caeci illuminati princeps
petrus mitibus, sicut maria humilibus ponitur exemplum
petrus traxit rete piscium ad terram, quia ei commissa est ecclesia
petri pietas, Pauli scientia alijs communicata
phariseorum arrogantia humiliata, & uindicta dei
phariseorum traditiones dolose, per auaritia excogitatae
pharisei in sanctificationibus primi, quia clerici iudeorum
piscis assus super priuas positus mystice christus est
plaudere manibus mystice quod est
poenitentia priuata laboriosa est, non sic secura de uenta sicut baptismus
poenitentium in die coene domini reconciliatio
portae mortis, uita, portae iustitiae, uirtutes
praeccepta cur homini a deo data sunt
praeccepta primum Noe data sunt, in peruitia mundi
praeccepta cur deus minora antiquis, maiora nobis dedit
praedestinatio & praescientia dei quomodo differunt
predicatore campanis in perisq; assimilantur
predicare euangelij omni creaturae, id est, omni homini
predicatore uerbi dei excellentius affluntur quam alijs
praefatio missae & sacer hymnus ter sanctus, quid significant
praeslati, uectigales seruitij in lotionem pedum satorum
praeslati uero seruitij in uicibus, tanquam bestijs dominari debent
prima sabbati sanctior est quam sabbatum
prima sabbati maiorem deignat requiem quam sabbatum
primus dies paschae refert spiritum timoris dei
primus gradus ascendendi ad deum est humilitas
processio dominicalis resurrectionis christi representat
processio cum crucibus & uexillis quid designat
processio in die ascensionis domini quid designat
processio dominicalis ante tertium filii, reliqua uero post
procedit aliter filius in diuinis, aliter spiritus sanctus
profapia eorum, ad quos sermo dei factus est in linea christi
psalmos in missa instituit Coelestinus papa, e quibus sumuntur introitus, gradualia, offertoria & communiones
psalmus 112. Laudate pueri dominum ad gentes baptizatas dicitur
Vacant, die ingemerit peccator saluus erit, quo modo intelligitur
quadragesima dies dominicae in ieiunio non computatur
quales inueniri debemus in secundo christi aduentu
quarta aetas mundi sub regibus & prophetis
quarta feria caput ecclesiae christus uendit, id est, ideo luctuosus est
quarta die sol corpor. creatus est, sol iustitiae uendit
quatuor uirtutes, secundum quatuor dimensiones crucis qui stat, uideat ne cadat
qui se humiliat, exaltabitur
quina, uulnera christi, quinq; foramina petre uentis
Aab & Ruth, mulieres alienigenae in linea christi
ramusculi, quibus lauantur altaria, significant flagella quibus caesus est dominus
rasura uerticis cur nullo ornamento tegitur
rasura designat nos filios esse ueri israelis, decalati propter nos in monte Caluarie
rasura uerticis cur corona uocatur

28. b. 5
28. b. 8
30. b. 9
80. a. 21
47. b. 42
12. o. a. 1
122. a. 24
137. a. 56
53. a. 53
53. a. 16
62. a. 29
122. a. 59
158. a. 10
52. b. 44
73. b. 54
32. b. 42
35. a. 11
46. a. 24
117. a. 11
35. a. 3. 80
4. a. 15
140. b. 31
140. a. 33
14. b. 11
75. a. 45
76. b. 6
106. a. 7
118. a. 50
118. b. 9
67. a. 10
107. a. 42
140. a. 48
140. b. 46
148. a. 48
37. a. 39
20. a. 7
112. b. 13
52. b. 43
48. b. 7
105. a. 1
b. 28
48. a. 4
70. b. 48
69. a. 32
82. b. 13
174. b. 5
178. b. 33
18. a. 23
36.
b. 12
70. a. 2
24. a. 36
24. b. 5
ibidem
redem.

INDEX

redemptio hominis diabolo erat abscondita 170. a. 15.
 relatiu nominibus magis exprimitur diuine nature arcanu quid substantiualibus 161. a. 33.
 ibidem
 relatiua non in omnibus conuertuntur
 relatiu nominibus maxime glorificatur deus ibidem
 relatiua in deo non sunt accidentia nec ex tempore adueniunt 163. a. 49.
 responsoria debite aptanda lectionibus 3. b. 32.
 resurrectio Christi cur per mulieres nunciari debuit 91. a. 34.
 resurrectio corporu cu immutatione & immortalitate 92. b. 2.
 reus corporu & sanguinis domini quis dicitur 16. b. 19.
 rogationes xamerti centu annis antiquiores sunt letania Grego rii 134. b. 17.
 rogo te, habe me excusatum, humilitas in uoce, superbia in actione 172. a. 55.
 romana sedis episcopus propter excellentiam principis apostolorum dicitur apostolicus 7. b. 15.
 romanorum pontificum diuersa & multa additamenta in missa 20. a. 1.
 romana ecclesie sinceritas in fide 20. b. 37.
 romana ecclesia excelsum fidei tribunal ibidem
 romana ecclesia super Petram edificata, contra omnes hereses murus perstat inexpugnabilis 22. a. 57.
 romana ecclesia mille cyperos omnemq; armaturam fortium habet 22. b. 2.
 roma caput asinae, super quam sedit Christus 26. b. 6.
 romanus pontifex quando maxime fungitur uice Christi & S. Petri 30. b. 20.
 romana ecclesie fides uere apostolica 36. a. 2.
 romana spiritaliter babilon dicta est 64. b. 14.
 romana ecclesie miranda diligentia in ordinatione diuinorum officiorum 110. b. 15. & 109. b. 51.
Sabbatum ante palmas uacat propter elemosinas papae 66. a. 3.
 sabbati sancti praeconia 88. a. 55. & 88. b. 4.
 sabbato sancto cur lectionibus non praefigitur titulus 100. b. 25.
 sabbato sancto redditur gaudium, cantitur hymnus angelicus 101. b. 6.
 sabbato sancto cur in missa solemnia quaedam desunt ibidem
 sabbato sancto redditur nobis alleluia 102. a. 12.
 sabbatum iudeorum memoria creationis mundi, prima sabbati reparationis est 106. a. 53.
 sabbatum iure in octauam translatus est 106. b. 16.
 sabbellius confusor personarum in diuinis 165. b. 26.
 sabbelliani cur patripassiani sunt dicti ibidem
 sacerdotales uestes neq; in uetere neq; in nouo testamento carent ratione 5. b. 2.
 sacerdos sedens prope altare, Christi uictoriam de tentatore significat. 10. a. 57.
 sacerdotum & ministrorum Christi officium quale est 32. b. 52.
 sacerdotes, qui propter decimas & oblationes praecipue ministrant, reprobi sunt 55. a. 46.
 sacerdotu ueteru deserendi, nouiq; instituendi signum fuit mysticum, quod Iesus abscondit se & exiuit de templo 63. a. 26.
 sacerdotes ad deum legatione funguntur pro populo 73. b. 23.
 sacerdos in altari per legationem uicemq; Christi gerit 74. b. 46.
 sacerdos & Leuita praetercentes uulneratum quid designant 177. a. 6.
 sacramenta maiora sequuntur in missa post euangelium 12. a. 6.
 sacrificiu altaris ipse Christus, hostia uociferatio dicitur 12. b. 5.
 sacrificium illud uerum dei uerbum, uerum dei filium continet ibidem
 sacrificium noui testamenti longe melius & sanctius quam ueteris testamenti ibidem
 sacrificium per legem praefiguratum, per euangelium ad altare peruenit 13. b. 30.
 sacrificium altaris non animale sed spirituale in se uitam ha-

bet 26. b. 53.
 sacrificium nostrum acceptum sicut munera abe, sacrificium abrahae 10. a. 7.
 sacrificij noui ritum per primos apostolos accepit Romana ecclesia 19. b. 55.
 sacrificium uerum in ultima cena Christi tradidit 73. b. 33.
 sacrificium missae cur in die paraescues non celebratur 76. b. 13. & 80. a. 39.
 sacrificium uespertinum & matutinum in die pasche 91. b. 14.
 samaritanus uulneratu a latronibus curans, Christus est 176. b. 33.
 sanguis Christi quomodo clamat de terra 88. a. 35.
 sapientia dei patris fons uiae, lumen de lumine 61. b. 10.
 sapientia dei accidens quidem est homini, sed in seipsa uere substantia est 163. a. 9.
 sapientia dei naturaliter est filius dei ibidem
 sapientia deo patri coeterna, sicut & amor 163. b. 29.
 sapientia ludens cor a deo omni tempore, quali ludit ludo 164. a. 23.
 scandalia pontifici significant dominice incarnationis calcamentum 6. b. 28.
 scandaliorum corrigie significant copulam carnis cum diuinitate in Christo ibidem
 scenopegia iudeorum, id est, festa tabernaculorum 146. a. 45.
 scenopegiarum mystica & uera celebratio 146. b. 3.
 scientia multiplex in ecclesia Christi 157. a. 57.
 scriptura sacra dicitur mystice firmamentum 98. b. 10.
 scripturarum scientia est causa effectiua uictus penitentiarum 120. b. 5.
 scrutinia circa baptizandos 57. a. 30.
 scrutinia olim septem fiebant 57. b. 14.
 secunda dies mundi creationis rerum, tunc passionis domini minor est quam reliqui dies hebdomadae 68. a. 55.
 sedere a dextris dei, quid est 139. b. 5.
 sedes apostolica temporibus Rupertii in ecclesia Lateranensi 127. a. 49.
 septuagesima non a 70. diebus sed a 7. dominica ita uocatur 43. a. 51.
 septem aetates mundi 43. b. 11.
 septuaginta septem generationes Luc. 3. ab adam usq; ad Christum 45. a. 39.
 septima aetas ecclesie in aeterna beatitudine 50. b. 16.
 septem dominice, praecedentes dominicam passionis sunt uelut praeparationes 61. a. 48.
 septem mulieres apprehendentes uirum unum, id est, septem dona spiritus sancti apprehendentes Christum 99. b. 4.
 septem dumtaxat uocum discrimina in musicis 117. b. 9.
 septem spiritus dei tanquam septem gradus ad cognitionem dei ibidem
 septem officia pentecostes secundum septem dona spiritus sancti 143. b. 20. & 158. b. 48.
 sermo diuinus frumentum est, iter a, palea, spiritus, medulla 156. a. 23.
 sibilus auree tenus quid est 154. a. 23.
 silentium missae post offerendam mysterio non caret 13. b. 48.
 sordida uestimenta Christi quid sunt 85. b. 11.
 spinea corona nostrorum portatio est peccatorum 84. a. 39.
 spiritus sanctus datur in confirmatione, tanquam tutor pupillis 72. a. 31.
 spiritus sanctus ante passionem Christi nusquam dictus est paraclitus 73. a. 34.
 spiritus sanctus datur nobis per Christum, sicut ignis per lapidem 77. b. 5.
 spiritus dei ferebatur super aquas 98. a. 2.
 spiritus sancti praeconia 101. a. 9.
 spiritus pietatis beati sunt mites 119. b. 19.
 spiritus scientiae facit hominem lugere & seipsum & alios peccatores 120. b. 26.
 spiritus fortitudinis dat esurienti stimulum, iusticiae 121. b. 12.
 spiritus consilij misericordis facit 123. a. 50.
 spiritus

INDEX

spiritus intellectus oculum purgat cordis, ut deum uideat 124. b. 4.
 spiritus sapientiae pacificos facit 126. a. 38.
 spiritus sanctus datur ut paraclitus, quando datur in remissione peccatorum 131. a. 27.
 spiritus sanctus est donum optimum atq; perfectum, sine quo & angeli & homines miseri sunt 132. a. 39.
 ibidem
 spiritus sanctus dupliciter donatur nobis
 spiritus sanctus de meo accipiet, cur non ait mea accipiet 133. a. 42.
 spiritus sanctus nobis necessarius multipliciter tanquam tutor hereditatis nostrae 142. a. 30.
 spiritus sanctus est benedictio, qua benedicuntur omnes gentes in semine abrahae 143. a. 44.
 spiritus sanctus non est deus reus 143. b. 30.
 spiritus sancti potentia & gratia in ecclesia primitiua ibidem
 spiritus sancti diuinarum aeternarum cumulus 147. b. 4.
 spiritus sanctus uere deus est, quia anima humanae capabilis est 148. b. 5.
 spiritus sancti illapsus quomodo fit 149. a. 47.
 spiritus sanctus cur cum sono repente aduenit in apostolos 150. b. 17.
 spiritus sanctus est ignis, quem Christus uenit mittere in terram ibidem
 spiritus sanctus amor est, ideo & ignis dicitur 151. a. 33. & 163. b. 19.
 spiritus sanctus, cur in linguarum specie apparuit apostolis 151. b. 20.
 spiritus sanctus est lingua & calamus scribae uelociter scribentis ibidem
 spiritus sanctus quanta dulcedine repleuit apostolos 153. a. 46.
 spiritus sanctus manet in hominibus duobus modis, uno per substantiam altero per fidem 154. a. 10.
 spiritus sanctus aliter in Christo, quam in iustis alijs manet 154. a. 47.
 spiritus sanctus repleuit orbem terrarum 154. b. 22.
 spiritus sanctus quomodo scientiam habet in nobis 155. a. 7.
 spiritus sanctus non datur extra ecclesiam catholicam 156. a. 48.
 statio in medio ecclesie in die pasche 109. b. 1.
 statio prima processionis adoratorum sanctae mariae 109. b. 48.
 stola Romae ad S. Mariam in die pasche 110. a. 39.
 stola collo circumposita, Christi obedientiam significat 6. a. 3.
 subdiacono cur non datur benedictio, sicut diacono lecturo 61. b. 11.
 subdiaconus cur librum ante euangelium lectum clausum portat 12. a. 36.
 substantia dei simplex est, non formata, sed formata 163. a. 18.
 superliminare templi in passione fractum dicitur in euangelio herbreorum 86. b. 37.
 suscitatio mortuorum duplex 59. b. 23.
 symbolum fidei alacriter a catholicis cantandum 12. a. 14.
 synagoga per filiam archisynagogi in euangelio designata 157. b. 55.
Templa & altaria recte ornantur rebus preciosis 22. b. 12.
 templi uirtutes praesides dixerunt, Transseamus ex his sedibus 63. a. 34.
 templum iudeorum post passionem Christi destrui expediebat ibidem
 templi, quod Christus est, duo sunt latera, dextrum diuinitas, sinistrum humanitas 107. a. 19.
 tentatio quadruplex, a qua suos liberat dominus 120. b. 51.
 tentatio iusti & proficientis 179. b. 1.
 ternarij numeri excellentia, praesertim apud Christianos 103. b. 4.
 terra tremet & quiescet, id est, impij terrebuntur & nocere desinent 113. a. 7.
 terra fluens lacte & melle caelestis patria 124. a. 4.
 terror in aduentu iudicis in die nouissimo 139. a. 11.
 testimonia trinitatis in ueteri testamento praecipue in Genesi 164. b. 51.
 thamar de Iuda concipiens, ecclesia de gentibus est mystice 130. a. 7.
 tobius typus prudentiae 181. a. 7.
 tractus cantus tristitiae, Alleluia iubilibus letitiae 45. b. 8.
 tractus lugentium, Graduale penitentium lamentum est 70. b. 9.
 traditiones hominum praeferebant pharisaei traditionibus dei 55. a. 27.
 transitus per mare rubrum, figura baptismi 99. a. 9.
 transitus patrum ex limbo in paradysum ibidem
 tres pueri in fornace, martyru uictorias praefiguntur 66. b. 12.
 tres lectiones in nocturnis uigilijs tempore paschali 113. a. 52.
 triduum Christi in sepulchro, tribus temporibus mundi datum est 103. b. 54.
 trinitatis commemoratio in principio Genesios 98. b. 5.
 trinitatis opera personis appropriata quidem, sed indiuia sunt 100. b. 42.
 trinitatis sacramenta, tum in uita, tum in morte Christi 103. b. 15.
 trium personarum appropriata nomina pater, uita, filius, spiritus, spiritus sanctus, amor 151. a. 49.
 trinitas unus deus, & solus, solus quidem, sed non solitarijs 161. a. 27.
 trinitas longe supra dialecticorum intellectum est 163. b. 42.
 trinitatis effigies in creatura rationali 165. b. 54.
 trinitatis fides in antiquis patribus 167. b. 25.
 tunica uicis episcopi, non presbyteri, rationem sublimium significat 6. b. 8.
 tunica inconsutilis inuit, ne scriptura heresibus scindatur ibid.
Vbi corpus, illic congregantur aequale 138. a. 33.
 Vela cur ante altaria deponunt in quadragesima 48. a. 22.
 Velata facies Christi a Iudeis, ne uideant eum 84. a. 46.
 uelox cursus uictoriae Christi 103. b. 53.
 uenditi sumus miserabili uenditione, redempti gratia a Christo 70. b. 56.
 ueni iucunditas post hyemis tristitiam in paschate 89. b. 38.
 ueni temporis prerogatiua 98. b. 37.
 uesperarum magna & multa mysteria 1. b. 38.
 uesperae & matutine habent octo partes, reliqua solum septem 2. a. 2.
 uesperae & matutine ordine hymnorum a ceteris differunt ibi, uidit deus, quod esset bonum: Hoc dictum in operibus sex dierum ubiq; repetitur, excepto opere secundae diei 168. a. 57.
 uidaa mortuum plangens filium, ecclesia est & ordo prelatorum 178. a. 26.
 uigilie nocturnae cur in tres nocturnas disperuntur 2. b. 40.
 uirginis partus Mariae per cereolos designatur 42. b. 27.
 uita animalis quinq; sensibus fungitur, sed haec in sacrificio non est 16. b. 32.
 uita diuina omnibus subtilior & simplicior est, ideo nullius capax 163. b. 42.
 uita diuina rationabili creature capabilis est ibidem
 unguentum est spiritus sanctus, caput Christum, barba apostoli, uentum ecclesia 6. a. 34.
 unguentum mariae Magdalene mysticum 14. a. 46.
 unicornes singularis superbiae, dicuntur Iudei 67. b. 36.
 urias, id est, lux mea dei, superbum populum Iudeorum praefignauit 160. a. 32.
 utilitas summa eucharistiae, quod per eam possumus in caelum ascendere 17. b. 24.

AD VENERABILEM

ECCLESIAE RATISPONENSIS EPIS-

COPVM CVNONEM, EPISTOLA RV-
perti Abbatis, pro libro de diuinis Officiis.

Rimitias frugum terræ, quam dominus dedit ^{Deut. 20.}
mihi, nunc offero secundum præceptum san-
ctæ ac mysticæ legis, dum præfens opusculum,
quod de diuinis scripseram officiis, diu expeti-
tū mitto tibi, Cuno pater mi, hætenus Abbas
cœnobii Segebergensis, nunc autem, adaucta
super te domini gratia, pontifex ecclesiæ Ratif-
ponensis. Primitiæ nanq; sunt istæ cunctorum
operum, quæ mihi à domino prouenisse gau-
sus es, & libenter legisti, nō dubitans ea commendare, & testificari, quòd <sup>Primitiæ cœ-
rorum ope-
riū Rupertii
sunt hi xii.
libri.
2. Pet. 1.</sup>
veraciter sint fruges terræ, quam dominus dedit, id est, veri sensus sanctæ
scripturæ, quam spiritus sanctus condidit. Multa eorundem operū tuo
nomine attitulauī, nonnulla nomine domini Colonienfis Archiepisco-
pi Frederici. Hoc autem, quod primum erat, & alia pauca sine splendo-
re cuiusquam tituli dimiseram, vt ipse nosti. Itaq; primitias quidem fru-
gum obtuleram, & dimiseram eas in conspectu domini Dei, & adorato
Domino, epulabar in scripturis, iuxta quod ibidem protinus lex sancta
dicit. ¶ Et adorato Domino Deo tuo, epulaberis in omnib⁹ bonis, quæ ^{Deut. 26.}
Dominus Deus tuus dederit tibi. Sed primitias istas sub nullius obtule-
rā presentia sacerdotis, cū lex hoc modo fieri decreuerit. Tolles de cun-
ctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesq; ad locū, quē Do-
minus Deus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius, accedesq; ad sa-
cerdotem, qui fuerit in diebus illis, & dices ad eum: Profiteor hodie corā
Domino Deo tuo, quòd ingressus sim terram, pro qua iurauit patribus
nostris, vt daret eam nobis: suscipiesq; sacerdos cartallum de manu eius, <sup>Num. 54.
psal. 77.</sup>
ponet ante altare Domini Dei tui. Cur non secundum ritum hunc my-
sticū ad sacerdotem accesserim, dicam. Nondum alicui notus Pōtifici,
& sacerdos qui erat in diebus illis nō curaret, neq; admitteret me ad pro-
fessionē huiusmodi, neq; crederet saltem, quod mihi exiguo sorte diui-
sum fuisset quicquā de terra ista intra tribus Israël, in funiculo distribu-
tiōis. Ego autē sciebā, quòd neq; Moyses neq; sacerdotes, sed solus Iesus ^{10. Iuc. 15.}
forte diuississet terram trans Iordanem tribus Israël, & proinde de sacer-
dotum patrociniō non multum curans, tenebam cartallum, & primiti-
as frugum huiusmodi congerebam, & ponebā ante altare domini Dei,
habebam enim intentionem hanc, & desiderium hoc, vt placeret obla-
tio mea in cōspectu Domini. ¶ Audiebam intereā tale quippiam, quod
me recordare faceret illius ex historia veteri, quòd cū locutus fuisset Do-
minus ad Moysen dicens, Loquere filiis Israël, vt tollant mihi primitias <sup>Calumniosa
detra-</sup>

A ab om-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS. DE DIVINIS OFFI-

cii per anni circulum, Prologus.

A quæ per anni circulum, ordine constituto in diuinis aguntur officiis, & attentum auditorem, & eruditum, vt bene exponantur, expent venerabilium scripturarum didascalum atque symmysten. Altissimarum namque signa sunt rerum, & maxima quæque continent cælestium sacramenta secretorum: quorum ad maiestatem contemplandam, non nisi eruditus & religiosus quispiam aspirare idoneus

est. ¶ Si quidem ab his viris ordinata hæc, atque in obsequium Domini nostri Iesu Christi, qui est caput Ecclesiæ, instituta sunt: qui sacramenta in carnationis, natiuitatis, passionis, resurrectionis, & ascensionis eius, & sublimiter intellexerunt, & prædicare voce, literis atq; huiusmodi signis fideliter & sapienter curauerunt. Videlicet imitati sunt hoc pacto benedictos filios Noë, Sem & Iaphet, qui nuditatem patris ridete maledicto Cham, assumpto pallio post dorsum suum, reuerenti diligentia contexerunt. ¶ Nam quid aliud Noë de vinea sua, quam plantauit, ipse inebriatus dormiensque & in tabernaculo suo nudatus, nisi dominum Iesum Christum præfigurauit, qui à vinea sua, quam de Aegypto transtulit & plantauit, inebriatus aceto pœnarum, sopitus somno mortis, id est, habitu inuentus vt homo, palam quod passibilis mortalisque esset, apparuit? ¶ Sed exeat & foris nunciet, eumque infirmitatis arguat Cham, quod interpretatur calidus, scilicet omnis hereticus calens ad rixam, contentiosus & impatiens. Nam inclytus Sem, & dilatatus Iaphet, videlicet Catholici atque apostolici patres, honesto sacramentorum pallio, propter nos assumptam ornant & veneratur infirmitatem, & hoc post dorsum suum, quia sanè infirma illa transferunt, nec ea præsentem ipsi viderunt. ¶ Hæc verò sacramenta celebrare, & causas eorum non intelligere, quasi lingua loqui est, & interpretationem nescire. Qui autem lingua loquitur, inquit Apostolus, oret vt interpretetur. Hoc inter spiritua lia charismatum dona, quibus ecclesiam suam Spiritus sanctus exornat, magis æmulari nos hortatur, vt prophetemus, id est, vt ea, quæ spiritu oramus aut psallimus, mentis quoque intelligentia capiamus. ¶ Sed non omnino, quemadmodum si orem lingua, spiritus quidem meus orat, mens autem sine fructu est, ita de his quoque sentiendum est. Nam qui mysteria vel signa ecclesiæ fideliter & pie frequentant, quamuis causas

eorum

PROLOGVS.

eorum scire non potuerint, non tamen sine fructu sunt. Ideo quippe hæc instituta sunt, vt miro modo secreta Dei, quæ à paucis possunt intelligi, penè ab omnibus possint agi. Nunquid quia in operando soli vident oculi, cætera membra, quæ non vident & tamen operantur, sine fructu sunt? Sed vnum quodque membrum suam dignitatem habet. Præminent autem oculi, qui cætera ducunt & dirigunt. ¶ Igitur sacramentorum omnium opificem inuoco Spiritum sanctum, vt qua per sanctos Patres hæc ordinauit, eadem mihi secundum sensum & auctoritatem scripturarum, aperire dignetur gratia. ¶ Visum est autem hoc opusculum sic ordinari, vt primum ea, quæ penè quotidiana sunt, deinde quæ certis temporibus & causis variantur, digeram ipso adiuuante Christo, cuius pio sanguine vniuersa terra purpurata est, cuius victoriis cælum floret, cuius mysteriis tempora insignita sunt, cuius memoria dies & horæ ornate sunt. ¶ Illud à bonis omnibus huiusce studii meritum vel dignitas impetrare debet, vt quàmuis vetus cum suauitate vinum bibere assueti sint, nostra tamen musta despuenda non iudicent. Neque enim auctoritati veterum quicquam detrahimus, Ammalarii scilicet & aliorum, si qui fortè scripserunt de huiusmodi, sed licuit, semperque licebit cuique dicere salua fide, quod senserit. Primum quidem quotidianum nostræ seruitutis pensum, videlicet septem diei horæ, quas Canonicas, id est, regulares dicimus, vnde causas institutionis acceperint, iam dicendum est.

A 3 RVPER-

RVPERTI ABBATIS TVITIENSIS. DE DIVINIS OFFI- CIIS, LIBER PRIMVS.

De horis Canonicis. Cap. I.

Sep̄tē Canonicas horas diei non licet à quoquam, qui in conspectu Dei vacuus & ingratus apparere nolit, negligenter præteriri. Hæ siquidē creatori nostro deferunt laudes, & pro certis ac magnis ei⁹ beneficiis quasi v̄cigales sunt gratiarum actiones. Sol namq; verus & dies æternus Christus, duodecim habens horas spirituales, & sempiternæ cum stantes, has septem horas temporaliter currentes, clarissimis misericordiæ suæ radijs illustrauit atque dedicauit. Singularum rationes de thesauro scripturarum proferemus.

De Prima. Cap. II.

Prima hora creatori nostro laudes referre debemus, ante omnem curam corporis, qua scilicet hora Dominus noster iā cōspitus & illusus, atq; alapis celsus, & adhuc obprobriis saturandus, Pilato propter nos ligatus astitit; itemq; rediuuius itās in littore, cum in captura piscium, à quibus retia rupta non sunt, significasset ecclesiam, qualis futura est in resurrectione mortuorum, mellitū cum septem discipulis celebrauit cōuiuuium. Quia ergo primū quærendum est regnum Dei, & cetera adiciuntur nobis, & in lege iubet Dñs omne sibi primitiuum offerri, primam offeramus horam diei nostro redemptori, & queramus regnum eius, qui passus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificacionem nostram.

De Tertia. Cap. III.

Hora tertia duplici ratione splendet insignis. Namq; hac hora Dominus Iesus spinis coronatus, & linguis Iudæorum crucifixus est. Iuxta illud: Filij hominum, dentes eorum arma & sagittæ, & lingua eorum gladius acutus: videlicet quia Pilato iudicante illum dimitti, firmauerunt sibi sermonem nequam, pertinaciter clamando, crucifige, crucifige. Et Spiritus sanct⁹, qui in remissionem peccatorum non fuerat datus, antequam Iesus esset glorificatus, super nascentem ecclesiam in igneis linguis effusus est, & est impletum discipulis promissum domini dicentis: Vos autē baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies.

De Sexta. Cap. IIII.

Hora sexta Christus Dominus propter nos in cruce exaltatus est, vt ad se omnia traheret, & extincto modico lumine Iudæorū, de quo ipsa lux vera dixerat: Adhuc modicum lumen in vobis est, currite dū lumen vitæ habetis, vt nō tenebræ vos comprehendāt. Corporalibus quoq; super terrā irruentibus tenebris, lumen verum transfuit ad illuminationem gentium.

De Nona. Cap. V.

Nona quoq; hora, iure in laudē Dei clamamus, quādo clamās Dominus Iesus voce magna emisit spiritū, latrone admisso in paradysum, & venia quamuis serō, vtraciter penitentibus & confidentibus dedicata, & rescisso velo legis & prophetarū, cæpimus reuelata facie contemplari gloriā Domini. Tunc etiam latere eius perforato foranda ecclesiæ profuxerunt * elemēta, sanguis, quo redimimur, aqua, qua ablui mur.

De Matutina & Vespertina Synaxi. Cap. VI.

Vespertina atq; Matutina laudis sacrificium, magnis est nobis sacramentis dedicatum. Omitto quod in vmbra veteris instrumēti, mane & vespere iugiter offerebatur holocaustum, de quo dicit lex: Sacrificium est domino in odorem suauitatis oblatione perpetua in generationes vestras. Ad euangelicam enim propro gratiam. Inde harum splendida clarescit horarum dignitas. Vespere dominus panem & vinum assumens, & veritatē sui corporis & sanguinis repræsentans, suis portatus in manibus, testamētum scribit suis hæreditibus: humilitatem scilicet & charitatem, lauando pedes discipulorum, maximē commendans, iterumq; recubens, longi solennitate sermonis, amicis & fidelis iam moriturus vltimū vale dixit. Item in vespera sepelitur, in vespera nihil dminus apprensus viuus in habitu peregrini, cognoscitur in fractione panis, & hospitalia discipulorum corda iniecto suę charitatis igne succendit. In matutino Petrum, qui ter negauerat, galli cantus redarguit. Dominus respicit, & negator penitens ad lachrymas confugit. Item diluculo sanctis mulieribus resurrectione domini à dealbatis angelis annuntiat, tristitia fidelū iam incipit conuerti in gaudium. Queritur viuens cū mortuis, & viuū se

ostē-

ostendit, tāgi quoq; dignatur & adorari. Notandum, quod cum cæterarum septenæ sint partes horarum, id est, verus, Deus in adiutoriū meum intende, cū Gloria Patri, Hymnus, Psalmi, Lectio, Responsorium vel versus, supplicatio Letaniæ, & oratio cōpletina. His horis octauum additur canticum de Euangelio, quia scilicet canuntur pro octaua: spectat enim in beatitudinē resurrectionis, qua maximē insignitæ sunt, iuxta sensum illius Euangelici capituli, Vespere sabbati, quæ lucefcit in prima sabbati.

De Completorio. Cap. VII.

Hora completorij nobis illud commemorat de passioe domini, quod iam egresso Iuda, pauere cepit & tedere, factusq; in Agonia, prolixius orauit, & sanguineas guttas prostrato corpore sudauit, torcular tunc solus calcans, & in futuro sanguinē martyrum pro posse fundēdum præsignans: itemq; illud de resurrectione eius, quod prius quàm fecerat pacem inter deum & homines, legatus fidelis rediens euangelizauit nobis, stans in medio discipulorum suorum, & dicens eis: Pax vobis.

De Vigiljs nocturnis.

Cap. VIII.

Vigilias nocturnas, de quibus & Prophetata, media, inquit, nocte surgebā ad cōsuetudinem tibi. Item euangelica nobis gratiæ claritas magnificētius instituit. Nam dominus noster media nocte de virgine natus, itidem, vt Samsō quondam obfessus ab Allophylis, media nocte, contractis portis inferi, surrexit à mortuis. Media nihilominus nocte venturus asseritur in similitudinē Aegyptij temporis, quando pascha celebratum est, & exterminator venit, & dominus super tabernacula transit, & in typum nostrarum frontū sanguine agni postes consecrati sunt. Vnde reor (inquit beatus Hieronymus) traditionem apostolicam permanisse, vt die vigiliarum paschæ ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes aduentum christi, & postquam aduenit illud tempus, securitate præsumpta festum cunctos agere diem.

Cur vespere vel matutini, ordine à cæteris differunt horis. Cap. IX.

Cum autem, exceptis nocturnis vigilijs, hæ septem sint horæ diei, Matutini, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespere, Completorium; Matutini & vespere à cæteris horis & numero psalmodum & ordine hymnorum, non immerito differunt. Nam ex veteri quoque testamento, antiquam (vt dictum est) autoritatem trahunt. Nec enim

nihil momenti habere debuit in his antiquitas illa matutini & vespertini sacrificij, & vt supra repetam, immolatio paschalis agni, quæ fiebat in vespera, & illud quod fiebat in vigilia matutina, quia respexit dominus supra castra Aegyptiorum, & interfecit exercitum eorum, & subuertit rotas currum, se rebaturq; in profundum. Itemq; illud quod in mundi creatioe, alijs horis tacitis commemorantur vespere & mane, in senaria diuino rum operum distinctione. Iure ergo hymnum, qui est Euangelicæ letitiæ, exemplo domini, qui hymno dicto exiuit in montem oliuarum, his duntaxat horis psalmi veteris autoritatis antecedit, & quia ex Euangelio maxima sacramenta commemorat, & ob hoc Euangelicis decorati sunt canticis, hymnos eisdem pene coniunctos habent. Completorium quoq; quia apud quosdam canticū de Euangelio habet, cum eodem canticō post psalmos hymnum habet contiguum. Nec mirum, cum in psalmodum quoq; titulis, nunc psalmus cantici, nunc canticum psalmi inuenias, & ipsa commutatio ratione non careat. Omnium in commune horarum dignitatē reuerendam & hoc indicat, quod earum initium, & finem pariter referimus ad Deum, nam initio Deum in adiutorium inuocamus, in fine Deo gratias referimus.

De Ordine horarum in festiuitatibus. Cap. X.

Quoties de tempore gratiæ, materiam laudis sumptam habemus, verbi gratia, diebus dominicis & sanctorum natalijs, genua in ipsis horis non flectimus, stando proferentes libertatem, & gratiā, quæ colli nostri, qui eramus curui, iugum ferreū confregit, vt incederemus recti. Tunc & vigilias in tribus dispartimur nocturnis, vt nō solum verbo sed etiā facto tres vigilias prædicemus, de quibus ait dominus: Beati serui illi, quos cū venerit dominus, inuenit vigiles: & si venerit in secūda vigilia, & si in tertia vigilia, & ita inuenit, beati sunt serui illi. Tunc legendi atq; canēdi officia, quæ ad ædificandam ecclesiam instituta sunt, numerosius concrepant, vt nos præparemus ad aperiendum domino, quacunq; hora pulsauerit, ad modum duarū veteris testamenti tubarū, quæ ad mouendū castra crebrius atq; cōcificius clangere iussæ sunt. Ipsa autē lectiō pluralitas non eadem in omni ordine est. Nā clerici nouem, monachi duodecim legunt. Illis nouenarius est tetragonus, id est, æquis vndiq; quadrus lateribus, hoc inuenit, quod verbum & opus prædicatorum æqualia semper esse debent, his verò duodenarius in-

A 4 quali-

qualibus cōstans lateribus. Nam ter quatuor vel quater tria, duodecim faciūt. Hoc insinuat, vt in vno magis extendantur, & exēplo Iacob, cū domino luctantes claudicent, scilicet minus operantes, vt amplius meditari queāt hi, qui fidē trinitatis mundo quadrifido prādicant. Nā in vtroq; ordine pluralitas lectio- num, pluralitatem significat prādicatorū, qui ex tempore gratiā plures in mundum misi sunt. Sic enim profunda nocte gallus rario res atq; productiores cantus edere solet, vici- na verō die crebriores atq; citatiōes: sic ante incarnationē dominicā pauci & rari, post verō multi & crebri prēcones vitę misi sunt. Paucitatem anteriorū, in tribus priuarū nō- tium lectiōibus, multitudinem posteriorū, in natalibus Domini vel sanctorum noui testamēti significamus. Adeo autē causā hęc vim ratiōis obtinuit, vt Romanus ordo (qui diuinarum rerū causā secundū apostolicam fidem laudabiliter executus est) in ipsa nocte paschali nō plus, quā tres lectiōes habere decreuerit. Illa nanque nocte prādicatores sancti, scilicet Apostoli, & numero pauci, & metu Iudæorum muti, & de morte Domini mœsti, videri fugiebant, audiri metu ebāt. Nā in ipso crepusculo, referētibz sanctis mulie- ribz, q̄ resurrexisset Dñs, & quōd visus es- set ab eis, nō crediderūt, & visā sunt corā eis quasi deliramenta verba hæc. Nec solum illa nocte, sed exinde quoq; vsq; Pētecosten, cau- sam eandem in paucitate lectiōnū cōsiderat: quādo prādicatores sancti & numero plures, & feruore sancti Spiritus facti sunt. Non tamē minus ratiōi appropinquāt, qui maie- statē solennitatis atredentes, integri & solen- nem lectiōnum obseruāt numerum: quia & si apostoli muti fuerūt, angelorū alloquia, & ipsi domini frequēs visitatio, valde celebra- & sequenda prādicatio est.

Cur lectiōnes oratione prāueni- mus. Cap. XI.

Prādictas lectiōnes ideo oratione prā- uenimus, quia rogare debemus domi- num mēsis, vt mittat operarios in mes- sem, & vt aperiat cor nostrum in lege sua & in prāceptis suis, ne semen verbi Dei, quod audituri simus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocēt, aut duritia petræ frustrata ra- dice supplantet.

De Iube domine. Cap. XII.

Ecturus verō benedictiōne petens, hoc significat, quōd nemo nisi missus aut permissus, officium prādicandi vsurpa- re debeat. Quōmodo enim prādicabunt, in- quit Apostolus, nisi mittantur?

De Tu autem domine. Cap. XIII.

Vodque in fine dicit: Tu autem domi- ne miserere nostri, hoc innuit, ne ip- sum quidem bonum officium prādi- candi sine alicuius vel leuis culpæ puluere posse peragi. Nā (vt ait beatus Augustinus) ver- bum prādicatiōis securius auditur quā dicitur. Prādicator quippe cū benedicere se sentit, difficile nimis est, vt non quantu- lumcūq; spiritu elationis tangatur. Et quia quasi per terram ambulat, & pedes eius ali- quo puluere sordidantur, idcirco misericor- dia Dei indiget, vt in hac parte lauetur, etiā si mundus sit totus.

De neo gratias. Cap. XIII.

Vōd vero neo gratias succinit chor, nō ad vltimam precem lectoris, sed ad totam lectiōnem respicit. Gratias nan- que agimus deo, quōd doctrinā suā panem nobis frangere dignatur, ne fame audiendi verbum Dei pereamus. Nam & ad lectiōnes, quarum in fine, tu autem Domine, non dici- tur, scilicet ad capitula horarum regularium, quia verbum Dei est, in quo viuūt omnis ho- mo, Deo gratias suclamamus.

De Responsorijs. Cap. XV.

Responsorija, quæ post lectiōnes cani- mus, nobis innuūt, sanctis monitis dei factis nos respōdere debere, ne simus similes pueris sedentibus in foro, ludētibz ac dicentibus: Cantauimus vobis, & non sal- tatis, lamentauimus vobis, & non ploratis. Dicuntur enim à respondendo. Tristitia nan- que tristibus, & læta lætis debemus succine- re lectiōnibus. Siquidem neq; moris est, ne- que decoris, vt cū lector tristitia dixerit, ver- bi gratia, quæ sunt penitentia, siue lamen- tum aliquod dominicæ passiois, chorus in responso saltet de gaudio regni, & gloria resurrectionis. Sed dum lector, velut Iohan- nes non manducans neq; bibens, prādicat pœ- nitentiam, nos itidem in responso plo- ramus: dum ille, velut filius hominis mandu- cans & bibens, cātat nobis de gaudio regni, succinentes eidem, aptē saltamus. Quodq; vno prācinate, tam in his, quā in cæteris eiusmodi, chorus concorditer sequitur, il- lud astruit, quod Apostolus obsecrat, vt id- ipsum dicamus omnes, & non sint in nobis schismata.

De Campanis. Cap. XVI.

Onora esse instrumenta in Ecclesia, qui- bus ad laudem Dei populus excitetur, diuinæ authoritatis & antiquæ consue- tudinis est. Nā olim tubæ, aut cāpanæ, diuer- sa quidem specie, sed eadem habentur rati- one. Legimus in Leuitico tubas ex iussu Do- mini factas, quarum vsus esset in Iubilæo, tantæ

tantæ virtutis, vt ad crepitum earū corrueret Hiericho. Et Paralipomenon inter cantores, nablīs arcana cantantes, & inter Leuitas pro octaua canentes, cōcinent & subsiliente Dauid, septem tubarum clangorem personante corā arca fœderis Domini. At nunc ad con- sitendū domino, & ad annūciandū mane mi- sericordiam eius, & veritatem eius per noctē & ænea signa personant, & ad omnem horā diuini officij, tanquam in exordio prāclæræ orationis, has partes tenent, vt attentos doci- lesq; ac beneuolos diuinæ laudis auditores efficiat. Hæc igitur ecclesiæ signa, atq; illæ legales tubæ, vnum atq; idem significant, sci- licet sanctos Ecclesiæ prādicatores, qui ad Sion montē & ciuitatem sanctam, cœlestem Hierusalem, & multorum milium angelorū frequentiā, & ad futurum Dei iudiciū popu- lum inuītāt & prāparant, magnitudinem rei magnitudine dicendi, qua possunt, expri- mere contendūt: vt repositas intrinsecus au- res cordis percellere, sensumq; surdi audito- ris ad audiendum flectere & vincere contē- dant. Quamuis ad potiora festinet oratio, prātereundum non est, quomodo prādicat- or perfectus, huiuscæ signi quadam similitu- dine formetur. Duritiam metalli, fortitudi- ne mentis, plectrumq; ferreū, quo sonus eli- ditur, constantia sermonis imitetur. Ecce de- dit, ait dominus, faciem tuam valentiorē fa- ciebus eorum, & frōtem tuam duriorē frōn- tibus eorum, & vt adamantem & silicem fa- ciem tuam. Fugiens quoq; terrenā habitā- tionem, & dicens: nostra autem conuersatio in cœlis est, sursum cor suspendat, pendēsq; de turri fortitudinis, quæ stat contra faciem inimici, speculatorem se meminerit positum esse domui Israël. Gestet autem lignū crucis in capite, id est, in principali suo, quod est mens, funemq; exinde colligatum, id est, vin- culum charitatis, vsque ad infirmos fratres, quasi vsq; ad terram porrigat, quo commo- nus, personare, & os suum dilatate nunquā desistat, dicens: Charitas enim Christi vrget nos. Ita custos super muros Hierusalem con- stitutus, nō taceat, sed quodcūq; viderit vel audierit, annunciet, iuxta illud: Qui reminis- cimini nomini, ne taceatis, & ne detis silētiū ei, & tota die & tota nocte, instans oportu- nē, importunē, his qui dormiunt in lectis e- burneis, & lasciuunt in stratis suis, nō taceat laudare nomē dñi, ne vsq; ad matutinum, id est, vsq; ad tremendum Dei iudiciū malē pa- cato consensulti somno pereant. Ad postre- mum illud notādum, quōd quemadmodum ex tempore gratiæ plures prādicatores mis- si, crebrius theologis cōcrepant symbolis,

habentes donationes secundū gratiam, quæ data est eis, differentes ita signa prādicta quā- titate & sono differentia, quoties aliqua do- nationis euangelicæ festiua commemoratio sit, tumultuosius tinnunt, & pertonan- crebrius, & productius reboant, vt dormientes in nocte & ebrios (qui enim dormiūt, nocte dormiunt, & qui enim ebrii sunt, nocte ebrii sunt) ad laudem Dei quasi violenter excitēt, & si non euincunt sic, vt eos exurgere cogāt ad orandum, ne intrent in tentationem, saltē securē dormire non permittant. Trinum itaq; solēnis diei classicum, id est, matutinū, vespertinum, & quod ad missæ pulsatur in- itium, sic imitetur Euāgelicæ prādicatorum chorus, vt semper prādicet lamētationes pre- sentis vitæ, carmen futuræ, vgehenæ.

De ministerio altaris. Cap. XVII.

Am nunc ad thesaurum summi sacramen- ti, scilicet ad missæ sacretarium accedere, quotidiani cursus ordo sitis exposcit. Quōd si mihi peruiū fecerit thesaurarū salutis atq; ordinator charitatis, si aperuerit clauis nauis qui aperit, & nemo claudit, claudit & nemo aperit, gratulari & cantare licebit animæ meæ, quōd eam rex in cellam vinariam intro- duxerit. Hoc enim sacrariū propitiatiōis est: hoc illud propitiatorium, in quod versis vultibus duo Cherubini, id est, duo testamen- ta mutuō se aspiciunt. Nam quod in veteri testamento promissum, prāsignatum & à lō- gē salutatum, in nouo aut datum, reuelatum & palam est factum, hic præsentialiter exhibetur, non in vmbra sed in veritate, non in figura sed in re. Hic illud agitur, in quo no- ster dauid in sanire videbatur regi Achis, quādo tympanizabat pendens in cruce, & impin- gebat ad ostia ciuitatis, id est, ad cōclusa cor- da non credentia sibi: quando ferebatur in manibus suis tenens, panem & vinum, & di- cēs, hoc est corpus meū, hic est sanguis meus nouum testamentū: quando desuebant sal- uari in barba, id est, videbatur loqui infantilia dicens, nisi manducaueritis carnem meā & biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Fugit quippe ab illo po- pulo suo, quem nunc vocat Achis, id est, quo modo est? eō quod dixerit, Quomodo po- test hic nobis carnem suam dare ad mandu- candum? Vocabat autem eum prius Abime- lech, id est, patris mei regnum, & accepto reg- no super verum Iudam, verumq; Israël, nunc mysticum sensum Paralipomenon, indutus stola byssina, vestitus Ephod lineo, prācen- tor inclutus, chorus ducit sacrificans, & sub- silit coram arca fœderis domini. O regem, o sacrorum principem. Quid sibi vult tantum,

Gen. 32.

Luc. 24.

Matth. 28. Ioh. 20. 21.

Matth. 9. 2. Mach. 1. Matth. 13. Luc. 8.

Rom. 10.

Nom. 10. Ipsi 7. Par. 15.

Ps. 91.

Luc. 15. Dem. 4. Matth. 4.

Eccl. 3.

Philip. 3. Ipsi 60. Eccl. 9.

1. Corin. 5.

Eccl. 62.

1. Tim. 4.

1. Pet. 6.

Rom. 120. 1. Tess. 5.

Apoc. 3. Can. 2.

1. Cor. 25.

1. Heb. 9. 10.

1. Reg. 40.

Mat. 26. Luc. 21.

1. Reg. 21. Iohan. 6.

1. Par. 15.

1. Par. 16.

1618

tam clari capitis tripudiū, dū tendit arcā Dei tabernaculū, & indutus Ephod offert holocaustū, & in nomine domini benedicit populo: ad quē cum esset de tribu Iuda, nō pertinebat sacerdotiū? Sed repulit nōminis tabernaculū Sylo, & occisis sacerdotibus Sylo, elegit tribū Iuda, elegit Dauid seruū suū. Ecce prægestit rex de tribu Iuda confidenter agere in his, quæ deberi sciebat filio suo dño suo, in quem hæc dicebat: Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternū secundum ordinem Melchizedech. Ecce imperat sacerdotibus, mandat Leuitis, vt sanctificentur, cantores constituit, eligit qui cantent arcana, qui canant pro octaua, qui clangant tubis, qui personent buccinis, qui concrepēt lyris, cymbalis, nablīs, organīs. In his omnibus ad filium respicit. Ascendens enim in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Sciendum nāq; arcā domini (quæ interdum pro quouis rectorē ecclesiæ accipi consuevit) multo magis conueniēter designare humanitatē saluatoris Christi, quæ in latere fenestram habet, id est, vulner lanceæ, quo fluxerunt aqua & sanguis: intus continens manna, id est, vnitū sibi verbum Dei: & tabulas testamenti, quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, & virga sacerdotalis & regiæ potestatis. Arcā ergo Dei nos ter Dauid, mortis imperio, quasi regno Saul destructo, deducit in Hierusalem, & collocat in tabernaculo cœli, quod ipse terendit. Quod respiciens ecclesiā diebus proximis sanctā resurrectionis, exemplo prioris populi se excitat ad concinendum suo Dauid, dum hoc responsum cantat. Decantabat populus in Israël alleluia. Canit ergo vniuersa multitudo Iacob legitimē, & ipse dauid cum cātoribus citharā percutit in domo domini. Quicquid em̄ Israël canit, hoc magistro, hoc præcentore, citharas cordium digito Dei percussente, didicit. Ab hoc cōcitat iubilus cordis in voces corporis chorū; concentum, nunc grauius, nūc acutē aut excellenter erumpit, & magni corporis ecclesiæ per omnes gētes diffusa, quia vna fide resonat, cātus pariter, & in simul vbi que & vndiq; multiplex & vnus ab ipso suauiter auditur. Igitur ordinem altaris, ordinē magnæ et interminate rationis iam libet attingere, et eorum quæ præcesserunt in capite, scilicet Christo, sacrorum principe sacerdotibus, qui sunt membra corporis, imitationem, ipso aperiētē, vel ex parte cognoscere. Et primū de sacerdotibus vestibus dicendum.

De habitu sacerdotis. Cap. XVIII.

In habitu sacerdotali nihil esse, quod vacet à ratione, apud veteres quoq; cōstitit, sicut beatus Hieronymus scribens ad Fabiolam testis est. Apud nos ergo quantō sacerdotium Christi veteri sacerdotio dignius est, tantō in habitu sacerdotali, causās habere probatur digniores. Illi enim sacras vestes secundum colorem, materiam, positiōemq; cuiusq; ad quatuor elementa mundi, ad duo hemisphæria cœli, partēq; Zodiaci, ipsūq; cœlum referētes, ad vltimum in auri lamina, quæ in fronte pontificis erat, inscriptum habens ineffabile dei nomē: hoc significari volētes, quōd omnia quæ subter sunt, dei arbitrio gubernentur, iustum esse commemorabant, vt pontifex creatoris non solum pro Israël, sed & pro vniuerso mundo rogaret: licet nostri & beatus Hieronymus, iuxta morē suum, in his quoq; spiritualis intelligentiæ vela pandere soleat. Quoniam ergo nec vetera ratio caruerint, nos exemplaria cœlestiū supergressi, ipsa potius in vero sacerdotio cœlestia contemplantur.

De Amictu. Cap. XIX.

Sacerdos in officio altaris, capitis sui, scilicet Christi, cuius membrum est, personam gerit. Quidam amictū caput suum obnubit, donec super os casule illum reuoluat, & velut caput aut coronam illi coaptet. Illud est quod in Apocalypsi legimus, angelum fortem descendisse de cœlo, amictū nubis, & in Esaiā: Ecce dominus ascendit super nubem candidam. Veniens enim ad saluationem mundi, Dei filius, angelus magni consilij, nube amictus est: dum diuinitatem suā, quæ est caput & principiū, in nostra carne abscondit. Hoc ergo carnis latibulū prima vestis sacerdotis, id est, amictus significat.

De Alba. Cap. XX.

Alba lineum vestimentum & strictum, quæ (vt Hieronymus ait) Hebraicè dicitur Ephod, & est ab antiquo sacerdotali ac Leuitici generis, longissimè distas à tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus sūt, quibus post peccatū vestitus est Adā: vt pote nihil mortis habēs, sed tota candida, nouā vitā sacerdotii eius designat, quā docuit, & in baptismo dedit, vt de baptismo surgētes, cingamus lūbos in veritate, & tota pristinorū peccatorū turpitudine celetur. Vnde & Dauid: Beati quorum remissā sunt iniquitates, & quorū teſta sunt peccata. Lingua eius dē vestimētū sursum affixa, cœlestē eius doctrinam insinuat. Vnde Iohannes, qui de cœlo venit, inquit, super omnes est, cuius testimonium qui accipit, signauit, quia deus verax est.

De Stola. Cap. XXI.

Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam significat filij Dei, & seruitutem, quam dominus omnium propter cœulorum salutem obiit. Nā quod cum magna reuerentia cogitandū est, obedienter passus & mortuus est filius Dei. causam quippe mortalitatis, scilicet peccatū, nec origine contraxit, nec actū admisit, & idcirco morti nil debuit. Sed dedit illi calicē pater, non iudex: amore, non ira: voluntate, non necessitate: gratia, non vindicta. Et sicut Iacob liber & ingenuus, præcepto patris Isaac, & matris consilio Rebeckæ parens, seruiuit Laban, vt Rachel & Lyam in coniugium duceret: sic filius Dei præcepto patris, & consilio Spiritus sancti obediēs, seruiuit mundo, subiectis humeris eius peccata portando, vt synagogam de Iudæis & Ecclesiam de gentibus assumeret. Cum ergo sacerdos stolam accipit, meminisse debet & scire, quia grande iugum, licet suaue: grande, licet leue, su per se tollit.

De Casula. Cap. XXII.

Casula magni sacerdotis nostri, Christi vestimentum, significat illud vestimentum veri Aaron, cuius in oram descendit vnguentum, quod est in capite. Primū descendens in barbā ipsius Aaron. Quod est illud vestimentum? Sancta Ecclesia catholica. Nam barba Aaron, quod interpretatur mons fortitudinis, barba (inquā) Aaron, id est, Christi Apostoli sunt, atq; Apostolici viri, fortes & perfecti. Vnguentum autem regale & sacerdotale, Spiritus sanctus est, cuius tota plenitudo est in capite, scilicet Christo, atq; inde primū in Apostolos quasi in barbā, deinde in totam Ecclesiam, & vsq; in extrema membra Ecclesiæ, quasi in oram vestimenti descendit. Casula ergo, vestimentum Christi, quod est Ecclesia, significat. Est autem integra & vndiq; clausa, vt vnitatē vel integritatem veræ fidei demonstret. Huic autem superducitur, & ori eius aptē circumponitur amictus, quo ante caput sacerdotis tangebatur. Quem, nubem humanitatis eius, in qua latuit diuinitas, significare, iam diximus: quia videlicet, caput, corona & decus ecclesiæ suæ humanitas Christi est: caput autē humanitatis Deus. In eo verò quod casula, cū sit vna & tota integra, aptatione manuum, quæ extensionem manuum crucifixi domini aptē depingit, in anteriorem & posteriorem partem quodammodo diuiditur, antiquæ Ecclesiæ, quæ passionē domini præcessit, & nouæ quæ subsequitur, signum est.

De Tunica. Cap. XXIII.

Quæ hætenus dicta sunt, presbyteris & Episcopis sunt communia: quæ vero sequuntur, Episcoporum propria. Tunicam quam subter casulam habet pontifex, in veteri sacerdotio coloris erat hyacinthini, tintinnabulis, & malis punicis in inferiori parte pendentibus, vt totus vocalis incederet pontifex, ne moreretur. Significat autem (vt Hieronymus ait) rationem sublimium, quæ non patet omnibus, sed maioribus & perfectis. Hanc habuerunt Moyses & Aaron & prophete, omnesq; quibus dicitur: in montē excelsum ascendere tu, qui Euangelizas Sion. Præcipue verò hanc habuit tunicam Euangelicæ textrix doctrinæ, sapientiæ Dei, Christus dominus, & dedit illam Apostolis suis. Omnia enim quæcumq; audiuī a patre meo, inquit, nota feci vobis, sed non nisi Spiritu sancto superueniente, induere vel portare poterunt. Hæc quoq; signauit illa tunica domini, quam scindere milites noluerunt, eò quod esset inconfutis, desuper cōtexta per totum: damnum fore maximum significantes his, qui Christianæ fidei scripturam hæresibus scindere conarētur.

De Sandalijs. Cap. XXIII.

Sandalia pontificis illud significant dominicæ incarnationis calcamentum, de quo ipse in Psalmo: in Idumæam, inquit, extendam calcamentum meum, id est, gentibus notam faciam incarnationem meā. Vt enim sacerdotio fungeretur pro nobis filius Dei, nostra carne quasi calcatus in hunc mundum venit. Sandalia ergo pontificis, incarnationem (vt dictum est) significant filij Dei. Et pulchrè quod in amictu capitis idem in calcamento pedū signatur, nam & in carne diuinitas latuit, & per carnē eius notitia vniuersum mundū percurrit. Per linguas, qui bus ipsa pedibus sandalia constringuntur, idipsum accipimus, quod Iohannes Baptista per corrigiam calcamētū signasse probatur, cū de sponso Christo loquens, cuius, inquit, non sum dignus corrigiam calcamenti eius soluere. Copulam ergo illam ineffabile, charitatem inæstimabilem, vincula sancti Spiritus insolubilia, quibus diuinitas verbi nostræ carni se coniunxit, per sandaliorū corrigias designari accipimus. Præterea dū tam sacrum, tamq; mysticum pontifex pedis sui spectat ornatum, meminisse debet & scire, se quoq; pedem esse speciosum, iuxta illud: Quam pulchri supra montem pedes annuntiantis & prædicantis pacem, &c.

De Anulo. Cap. XXV.

Anulus digiti, donum significat Spiritus sancti, quoniam diues & ornatus ad Ecclesiam

Psal. 77.
Math. 22.

Psal. 109.
1. Para. 15.

Psal. 67.
Eph. 4.

Iohan. 19.
Heb. 9.
Colos. 2.
1. Reg. 6.
1. Para. 15.

Id. 4.

Philip. 2.

Em. 38. 99.

Exod. 28.
Cretatorum

Math. 11.

Psal. 119.

Apo. 10.
Psal. 10.
Esa. 9.

Id. 1.

1. Reg. 19.

1. Reg. 11.

1. Corint. 11.

Gen. 1.

Apo. 14.

Luc. 10.

1. Reg. 6.

Psal. 119.

Iohan. 19.

Exod. 28.

1. Para. 15.

Iohan. 19.

Iohan. 19.

Psal. 59.

1. Reg. 19.

Luc. 9.

1. Para. 15.

clesiam suam descendit filius Dei, quodq; creditibus in se permultas & differentes donationes secundum beneplacitum suum distribuit, alij dans sermonem sapientia, alij sermonem scientia, &c. ¶ Harum diuisiones gratiarum inuisibiles imitatur visibilibus, utpote Christi vicarius, catholicus pontifex, per sacrorum diuisiones ordinum, ponens quosdam in Ecclesia sacerdotes, alios diaconos, & ceteros sacri altaris officiales. ¶ Latius autem significatio praedicti extenditur anuli, quia dum omni Ecclesiae sanam doctrinam, & fidem integram praedicat, velut oppignorata anulo sponfam Christo subarrat. Non ergo ab re in eius digito gemmatus fulget anulus, per cuius ministerium Christus Dominus tam fulgida distribuit dona sancti Spiritus.

Quod signo crucis aurea lamina celsit. Cap. XXVI.

Signo crucis Christi aurea lamina veteri pontifici celsit, quod olim erat in fronte mitras octauum decus pontificum: Inscripta nunc est penes eadem ineffabilis maiestas nominis. Illic enim erat ineffabile nomen Dei, hic est inestimabile mysterium crucis. ¶ Crux namq; inestimabile signum est, admirabilis virtus est. Crux spes Christianorum, resurrectio mortuorum, caecorum dux, claudorum baculus, destructio superborum, consolatio pauperum, sustentatio inopum, spes desperatorum. Crux regum magnificentia, sacerdotum gloria. Crux igitur aurea lamina sacratius ornamentum. ¶ Nec statim occurrit, decus hoc ideo non esse pontificis, quia cum illo toti quoq; commune est plebi. Nam illa dignitas habet in hoc aliquid, quod nec inferioris ordinis sacerdotibus commune sit. Sic enim in fronte sua christiolarum signifer hoc vexillum baiulat, ut in subiecta plebis frontibus soli fidei sacro chrismate pingere liceat. Sicut apostolorum erat, baptizatis imponere manus, ut acciperent Spiritum sanctum: sic & hoc ad diem valens, proprium est Episcoporum. ¶ Ecce quale quantumq; ornamentum accepit in suis sacerdotibus filius ille prodigus, cui reuertenti de longinqua regione, ubi porcos pauperat, benignus pater occurrens vitulum saginatum fecit occidi. Applauditi sibi tota familia patris in gloria pernitentis filij, frater autem eius maior ille agraris, foris flans inuidia torquetur, & fraternae salutis conuiuio participari noluit.

De pallio Archiepiscopi. Cap. XXVII.

Et tamen octauum Archiepiscopi induit metum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab Apostolica sede datum: quod a collo circa pectus dependens, situ suo illam

(qua valde concedit Episcoporum patrem, & eorum concilij principem) patenter designat humilitatis vel sapientiae torquem. Quia hoc illorum priuilegium habet rationem, non videtur praeterendum. ¶ Postquam duo decim Apostoli per vniuersum mundum dispersi, singulis ciuitatibus praesiderent, tam ipsi quam successores eorum, misere per contiguas suis sedibus prouincias praedicatores, quos & Episcopos ordinauerunt, ut vbi recepti fuissent, omnia Christianitatis sacramenta, velut ipsi Apostoli perageret, ut per vrbes comprouinciales Episcopos ordinarent. Et aliorum quidem Apostolorum successores Patriarchae sunt dicti. Petri autem successores pro excellentia principis Apostolorum, apostolici nominantur. Qui autem ab eis per prouincias missi sunt, tam ipsi quam successores eorum, Archiepiscopi vocantur, & qui ab his per vrbes comprouinciales ordinati sunt, & qui illis succedunt, vfg; hodie simpliciter Episcopi nominantur. Initium ergo fidei habentes ab Apostolica sede, regulam hanc metropolitanam obseruant Ecclesiae, ut nemine habeant pontificem, nisi ab eadem sede missum, a qua primus illis praedicator fidei missus est. Illa autem missio, supra dicti pallij largitio est, quod (ut dictum est) a collo dependens, humilitatem homini significat, dicentis: Sicut misisti me pater, & ego mitto vos. ¶ Inter ceteros vero Galliarum Archiepiscopus, merito Remensis auctoritate praeminet, quia videlicet antiqua metropolis cum esset, accessit & hoc, quod eius pontifex beatus Remigius (quod magnum est) ab ipso Deo missus, & antequam nasceret, magnifice promissus, gentem Francorum simul cum rege primus perduxit ad fidem catholicam. Quam eius missionem *Ormisda pontifex Romanus, a beato Petro quinquagesimus tertius, ut debuit, approbas, eidem remensi pontifici vices suas delegauit per omne regnum Ludouici, & Remensis Ecclesiae primatum adaugens, summa auctoritate confirmauit. ¶ Treurenensi autem Ecclesiae Maternae a beato Petro Apostolo missus, hereditatem pallij suis successoribus dereliquit. ¶ Moguntinae Crescens, Apostoli Pauli discipulus, praedicauit. Traiecti sanctus Vuillibrordus, a Sergio Papa missus. ¶ Sed primatum Coloniae metropolis obtinuit, ea maxime causa, quia Crescens praedictus coloniae quoq; Apostolicam verbi Dei visitationem primus intulit. ¶ cantuariae vero, nobili Anglorum metropoli, Augustinus a beato Gregorio missus est potius primus, qui toti Anglorum genti, ut christum cognosceret, strenua praedicationis administratione

tionem subuenit. Et de vestibus quidem sacris, quantum ad praesens attinet, pro posse satis dictum.

De ante introitum. Cap. XXVIII.

Sacerdote tadem ad sanctum altare ingressuro, debet tam ipse sacerdos, quam & tota praesens ecclesia, dilatare animam suam, & amplo fidei sinu tenere memoriam incarnationis, passionis, resurrectionis & ascensionis Domini nostri Iesu Christi, & memoriam omnium sanctorum, qui tum ab initio mundi votis expectauerunt, gestis praefigurerunt, dictisq; aut scriptis prophetauerunt, & in eorum contemplatione in voces erumpere, precinendo antiphonam, quae dicitur ad introitum. Nam sicut introitus sacerdotis ingressu filij dei in hunc mundum, sic antiphona, quae dicitur ad introitum, voces & expectationem praerunt patriarcharum & prophetarum. Ingressitur ergo antiphona praedicta, non minus quam semel decantata, cum eiusmodi populo, quae significat: rei aptissime congruit. ¶ Procedit flammantes cereoli, videlicet in signum gaudij, quod in ortu saluatoris omnimodo effulgit, de quo angelus ad pastores: Annuntio vobis gaudium magnum, &c. ¶ Praecedunt sacerdotem ministri duo, non pariter, neq; a latere incidentes, sed ante subdiaconos. Signant enim hi duo vetus & nouum testamentum, id est, legem & Euangelium, quorum lex tempore prior, Euangelium vero dignitate maius est. Hae namq; salutis ministeria saluator inuexit, qui Euangelium quidem attulit, legem vero non soluere, sed adimplere venit. Isti sunt duo pedes angeli, qui (ut supra dictum est) descendit de caelo amictus nubes, & posuit pedem suum dextrum supra mare, sinistrum super terram. Legalis enim moralitas, Iohanne Baptista vel ipso domino docente, tranquillius audita est, contra Euangelicam vero dignitatem, id est, manifestam fidei doctrinam, verbi gratia, cum diceret, ego & pater vnus sumus, & antequam Abraham fieret ego sum, veluti mirabiles elationes maris fluxa & salsa corda tumuerunt. ¶ Subdiaconus quoq; praefert textum Euangelij, quia profecto lex testimonia continet Christi, sicut ipse dicit Iudeis: Si crederetis moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit: Portae uero clausum, quia videlicet antequam agnus occisus aperuisset signacula septem, clausum erat in libro legis sacramentum eius passionis.

De Incenso. Cap. XXIX.

Ingressus ergo sacerdos, ubi sancto altari assistit, thuribulum ei qui incensum adoleat, datur in manu. Nam praedictus angelus, sicut in alia periocha Apocalypseos legimus,

stetit iuxta aram, habens thuribulum aureum in manu sua, dum in conspectu Ecclesiae se ostendit Dei filius, habens immaculatum corpus, & impleuit igne, quia corporaliter in ipso septiformis Spiritus sancti gratia requieuit. ¶ Interim chorus concinit Kyrie eleyson, quod significat omnes vniuersales Ecclesiae preces, quae sunt incensa vera, de quibus ibidem dicitur: Data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei.

De Gloria in excelsis. Cap. XXX.

Mox sequitur hymnus, gloria in excelsis, quem ab ore angelorum Ecclesiae sancta rapuit. Hic hymnus & angelorum est & hominum. ¶ Primum autem angelorum congratulantium, quod nato Domino accensa iam esset lucerna clarissima, cum qua sine dubio perditam drachmam inuenta esset aeterna pietas. Inde est, quod iam praecoccupates dicit, & in terra pax hominibus bonae voluntatis, quia pacem nemo omnium, qui sunt in caelo, vel qui subitus terram, poterat facere inter Deum & homines, hic factorem omnium Deus, propter homines homo factus, iam facturus esset in carne sua, soluto pariete inimicitiarum.

De Collecta. Cap. XXXI.

Quae post haec sequuntur orationes, a sacerdote salutatione praemissa, per quae attentum fiant auditores, secundum orationes dicuntur ipsius Domini, cuius tota vita continua pro nobis & perpes oratio fuit, quae & designat in Apocalypsi per fumum aromatatum, qui ascendit in conspectu Dei de manu angeli. Homo namq; versus, passioni propter nos destinatus (cuius illa vox est: Holocaustum & pro peccato non postulasti, tunc dixit: Ecce venio) semper vnitus sibi pro nobis orabat verbum Domini, patremq; & spiritum sanctum, & (ut ait Apostolus) in diebus carnis suae preces supplicationesq; ad Dominum, qui saluum illum posset facere a morte, cum clamore valido & lachrymis offerens, exauditus est pro sua reuerentia. ¶ Quam eius orationem bene psalmus septimus innuit, cuius titulus inscribitur, Psalmus ipse David, quae cantauit Domino pro verbis Cusi, id est, Aethyopis, scilicet malitiosi populi, qui iam cum Herode vel post Herodem illi persecuti sunt, & maxime pharisaeorum, qui ut mali agricolae vineae domini, dixerunt: Hic est haeres, venite occidamus eum, & nostra erit haereditas. ¶ Quod autem in fine orationis subiungitur: Per dominum nostrum, eo respectu fit, quod dominus noster Iesus Christus mediator est

B. Dei